

תשובות הר' יהושע הנגיד מבני בניו של הרמב"ם ז"ל

מכונסות מתוך כתבי־יד וספרי דפוס

עם מבוא והערות מאת

אברהם חיים פריימן

באאמ"ר מהר"ר יעקב זצ"ל

המקור הערבי מוגה ומתורגם ע"י

יוסף יואל ריבלין

באאמ"ר הרה"ח ראובן זצ"ל.

מבוא

ה'ר' יחושע הנגיד ביר' אברהם הנגיד ביר' דוד הנגיד ביר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל נולד במצרים בשנת ה' וע' ליצירה (1310) תפטר בשנת הארבעים וששה לחייו בשנ' קט"ו (1355)¹. הוא האחרון "משלשלת היחס והמעלה של הרמב"ם ז"ל במצרים" שאת תולדותיו מצא ר' יוסף סמברי "בכתובים ממה שחנני אלקים מספרי הכתובים באצבע איש על דגלו באותות עד סוף יחוס הרמב"ם ז"ל ועדעו אחיריו"². על תולדות חייו של ר' יחושע הנגיד ידועים לנו רק פרטים מועטים. על אף היותו הצעיר בין אחיו, נתמנה הוא לנגיד על יהודי מצרים במקום אביו הר' אברהם³. כשנפטר אחיו ר' עובדיה על פניו, שלח לו ר' יעקב המשורר ב"ר יצחק ב"ר דוד המערבי מחברון מכתב תנחומים מלא הערצה⁴. הר' יחושע היה אחרון הנגידים משושלת הרמב"ם אשר ישב במצרים, כי בנו ר' דוד אשר ירש את כסא הנגידות אחריה, עבר מסיבה בלתי ידועה לגור בחלב (א"רם צובה) ובסוף ימיו השתקע בדמשק⁵. שמעו של הר' יחושע הנגיד הלך למרחקים וחכמי יהוד פנו אליו בשאלותיהם. אנשי עדן אשר במדינת תימן הציעו לפניו שורה של קושיות וסתירות בדברי הרמב"ם וכמה שאלות בהלכה למעשה ור' יחושע הנגיד שלח להם את תשובותיו. אנשי תימן הכניסו את השאלות והתשובות הללו לקיום בקונטרס מיוחד שנקרא בשם "אלמסאי ל" (השאלות)⁶ ושמו עליו במשמרת הקודש כעל יתר חבורי הרמב"ם וצאצאיו. הקונטרס הועתק בכמה כתבי-יד והמחברים התימנים הזכירו את התשובות בחבוריהם. אחד מהם, הר' סעדיה ב"ר דוד אלעדני העלה אותן לצפת ומשם נפצו בין חכמי א"י.

אספתי את שרידי תשובות אלו מכתבי-יד שונים ומספרי הראשונים עד שעלה בידי להעמיד את מספרן על שלשים וחמש⁷.

-
- (1) ראה הספרות שצינתי במאמרי "שלשלת היחס של משפחת הרמב"ם" במאסף "אלומה" ירושלים תרצ"ה עמ' 9 ואילך.
  - (2) לקוטי סמברי הוצ' גיבסון סדר החכמים ח"א 135, 156=הוצ' בריינר עמ' 37, 73.
  - (3) עיין מש"כ ב"אלומה" שם עמ' 26.
  - (4) י. מאן Egypt etc. Jews in ח"ב 329-330.
  - (5) "אלומה" שם עמ' 27.
  - (6) לפנינו סי' כ"א הערה ב': דכרה רבי' יחושע פ"א ל"מ ס"א י"ל. ראה גם בהמוכר שנה י"ט 132, ומשי"כ ר"ד ששון במאסף. Vol. Moses Maimonides Memor. 1935 עמ' 220.
  - (7) ראה לקמן פרק ג'.
  - (8) שטיינשניידר במאמרו Zur Literatur der Maimoniden במ"ע (1901) 45. MGWJ. עמ' 134-135 מונה רק י"ד תשובות.

ב. הרי מפתח ה ש ו ב ו ת :

- א. אבדת אביו ואבדת רבו (הל' ת"ת ה' א' והל' גזילה י"ב ב').
- ב. שם המיוחד ושם המפורש (הל' ע"ז ב' ז' והל' יסודי התורה ו' ב').
- ג. האוחז את העינים (הל' ע"ז י"א ט' ושם ט"ו).
- ד. אם אומרים סליחות ותחנונים בר"ה ובשבת שובה (הל' תשובה ג' ד').
- ה. אם ישנה זמן אמירת מוריד הגשם ומוריד הטל לפי המקומות.
- ו. על נוסח ברכת אהב צדקה ולמשפט.
- ז. אם אומרים קדיש לפני המפטיר או אחריו.
- ח. בדין אמירת קדיש בתענית במנחה.
- ט. כדר קריאת הפרשיות בחזו"מ של פסח אם חל יום ראשון של פסח להיות
בחמשי בשבת.
- י. אם קורין בר"ה או ביר"ט שח"ל בשבת וביום השבת עם ענין הדום או לא.
- יא. מה קורין בתורה בשחרית ובמנחה בתענית שגורדין הצבור מפני הצרות.
- יב. בדין עיר שכולה כהנים (ה' תפלה ט"ו ט') למה הזכיר אחיהם שבצפון
ושבדרום דוקא.
- יג. אם הדביק קלף על נקב או קרע ביריעת ס"ת או תפר את הקרע אם זה
מותר או לא.
- יד. אסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט (הל' תפלין ז' ט"ז והל' יבום ד' ל"ד).
- טו. אם צריך מנין עשרה לברכת אשר ברא ששון ושמחה.
- טז. הפת שפיתת אותה פתים וכו' (הל' ברכות ג' ח').
- יז. בירך על התבשיל פטר מעשה קדרה (הל' ברכות ד' ו').
- יח. אם היו לפניו יין ובשמים (הל' ברכות ז' י"ד וט" ד').
- יט. אם יברך ברכת להכניסו בבריתו של א"א לפני המילה או לאחריה.
- כ. אבל שחל יום ז' שלו ביי"ט אם הוא מגלח במועד (הל' שבייתת י"ט ז' י"ח
והל' אבל ו' ו').
- כא. חטים שירדו בעבים (הל' תמידין ומטפים ח' ג').
- כב. פול המצרי שהביא שלישי (הל' מעשר שני א' י').
- כג. טבעת של ע"ז שנפלה לתוך מאה טבעות וכו' (הל' ע"ז ז' י').
- כד. מצה משומרת מול (הל' חמץ ומצה ח' י"ג).
- כה. אבר חי (הל' שבת ג' ח') אם הוא בשר דוקא.
- כו. בזמן ששלשתן לחים מחמת עצמן (הל' שבת ד' א').
- כז. פי' ממחה (הל' שבת ח' י"ד).
- כח. המנער טלית חרשה (הל' שבת י' י"ח).
- כט. על דבר הצלתו כתבי הקדש בשבת (הל' שבת כ"ג כ"ח).
- ל. היו שלשה כפרים משולשים (הל' שבת כ"ח ה').
- לא. אם מברכים שהחיינו ביי"ט שני.

- ב. בשר היה ועוף לעגין איסור בשר בחלב (הל' מאכלות אסורות ט' ד' והל' ממרים ב' ט').
- ג. למה מקדשין בבית הכנסת לפני האורחין (הל' שבת כ"ט ח').
- ד. אם נמצא בריאה מקום יבש אפי' כל שהוא (הל' שדדשה ח' ו').
- ה. אם האונס והמפתח משלם דמי צער בהודאת פיו (הל' נערה בתולה ב' י"ב והל' חובל ה' ו').

ג. ואלה הם המקורות שהשתמשתי בהם:

הר' זכריה ב"ר שלמה הרופא (מרי היא אלטביב בן סולימאן). חכם תימני שחי במאה ה"ט. הכניס לתוך ספרו ג' מוקי ה' ר' ז' ה' קונטרס שלם של תשובות הר' יהושע הנגיד. ס' נימוקי ה' ר"ה כלל פירושים וביאורים על הרמב"ם בדרך שאלה ותשובה. השתמשתי בטכסטים משלשה כתבי יד שונים:

א. כ"י שהיה בירושלים המכיל את נמוקי ה' ר"ה לס' משנה תורה ולס' המצות. מתוכו העתיק הרב פרופ' של אסף את ארבע התשובות הראשונות של הר' יהושע עם הכותרת שע"ג אסף התשובות (לפנינו סי' א'—ד').

ב. כ"י בית הספרים הלאמי והאנטיברסיטאי בירושלים מס' 557 (קטלוג י. יואל מס' 174). העתק חדש מס' נמוקי ר"ה שבסופו נמצאים עשרים סימנים משו"ת הר' יהושע (לפנינו סי' ה'—כ"ד).

ג. כ"י ששון מס' 625 ומס' 827. אהל דוד עמ' 703, 541. בכתבי יד אלה הובאו חמש תשובות להר' יהושע הנגיד (לפנינו סי' י"ה; כ"א ל"ב—ל"ד).

מקור שני חשוב הוא ב' י' א' ו' ר' ס' מ' ש' נ' ה' ת' ו' ר' ה' להר' סעדיה ב"ר דוד העדני (סעיד אבן דאוד אלעדני)¹⁰, כ"י אוכספורד, קטלוג נייבאור מס' 621—621. על מהות כתב-היד מעיד הקולופון שבסוף הקובץ מס' 621 (= Hunt. 373):

[דף 253 b]

יקו אלפקיר אלי אללה אלמרגי רחמ	ואמר העני המפצה לחסדי אלהים ולרחמי
אללה סעיד אבן דאוד נ"ע אלעדני	אלהים סעיד בן דוד נ"ע העדני
תם מא אידנא ביאנה מן ביאור אלנפך אל	תם מה שחפצנו לכאר מביאור החגי הא'
מן ספר זמנים בעון אללה	מספר זמנים בעזרת האל
תע' בעיר צפת שבגליל	יתעלה בעיר צפת שבגליל
העליון תב ותכ"י עם קרחא	העליון תב[נה] ותכונ[ן] עם קרחא
דירושלם ארי"ר	דירושלם ארי"ר ¹¹ .

(9) עיי' 'החבורת שרידי תימן' לר' אברהם אלנדאף, ירושלים תרצ"ג עמ' י"ב בערכו.
 (10) עיי' משי"ב שטיינשניידר שם (לעיל הערה 8) ובספרו Arab. Literatur עמ' 225.
 (11) =אמן וכן יהי רצון.

[רף 254 a]

וכאן אלפראב מן נסך הדא יום אלגמעה
 כ"ט מן אלול סנה' ה ר מ " ה ליצירה
 והיה גמר נוסחא זו ביום הששי
 כ"ט לאלול שנת הרמ"ה ליצירה
 והיא שנת אתשצ"ו לטטרות

לכלות הפשע ולקרב

הישע אר"ת צ"ש¹²

והכותבו מחברו אלהים ימחול לי על מה

ששגיתי וסעייתי והוספתי

וברעתי דכתי' שגאות

מי יבין מנסתרות

נקני.

הר' סעדיה העדני מביא בחיבורו ט"ז תשובות להר' יהושע הנגיד, רובן
 במלוא נוסחתן המקורית. (לפנינו סי' ה', ו', ח'—י"א. י"ג, י"ד, י"ה, י"ט,
 כ"ה—ל"א).

ממקורות התשובות שנזכרו ב ס פ ר י ד פ ו ס יש להזכיר:

שורת ה' ר' ד ב " ז ח"ו סי' ב' אלפים קמ"ן (לפנינו סי' ט"ז).

שורת א ב ק ת ר ו כ ל סי' ל"ח (לפנינו סי' ל"ב).

כ ס פ מ ש נ ה¹³ הלי' ת"ת ה' א' (לפנינו סי' א'). הלי' ע"נ י"א ט' (סי'
 ג'). הלי' ס"ת י' ט"ז (סי' י"ד). הלי' ברכות ג' ח' (סי' ט"ז), שם ד' ו' (סי' י"ז),
 הלי' נערה בתולה ב' י"ב (סי' ל"ה).

ב י ת י ו ס פ אר"ח סי' קס"ח (לפנינו סי' ט"ז), יו"ד סי' רמ"ב, (לפנינו
 סי' א').

שלשה קטעים מתשובות הר' יהושע הנגיד פירסם החכם ר' דוד ס. ששון

במאמרו *Notes on some Rambam Manuscripts* בקובץ *Moses Maimonides Memorial Volume* לונדון 1935 עמ' 215—228 (לפנינו סי'
 כ"א ל"ב, ל"ג).

תשובה אחת לרבי' יהושע (לפנינו סי' כ"א) נזכרה בתוך פירוש על הרמב"ם
 למחבר בלתי ידוע, כ"י שפירא 103=עכשיו כ"י אונספורד 2497¹⁴, ותשובה אחת
 הובאה בשו"ת פעולת צדיק כ"י (לפנינו סי' כ"ד הערה 3).

ד. לפי הכותרת שעל גבי אחסוף התשובות (סי' א') נשאלו ע ש ר י מ שאלות
 מ א נ ש י ע ד ון, אמנם קונטרס זה מכיל רק י"ט סימנים, כי על גבי הסי' כ'

(12) אולי יש לקרוא אר"ת מ"ש או אכ"ת מ"ש, ולא ידעתי מתרוננו.

(13) א. ברלינד במאמרו על הנגידות במ"ע מאגוזין שנה י"ז (1890) עמ' 52 הערה 11
 מביא רק שני מקומות מן הכ"מ, וכן גם ר. מרגליות בתולדות רבנו אברהם מימוני, לבום
 הרצ"ב עמ' 25 הערה י'.

(14) שטיינשניידר המוכר י"ט 132 ובמ"ע 45. *MOW* עמ' 134.

נמצאת כותרת אחרת: ל ק ט ס א י ל (לקט שאלות). על השאלה סי' ל' יש עדות מפורשת בכתב-היד שאף היא נשאלה מאנשי תימן. אשר ליתר השאלות — אין רמז למקום מוצאן. בסי' ל' נזכר במפורש שהשאלה נשלחה למצרים. השאלות התשובות נתחברו במקורן בלשון ערביה. שאלות אנשי תימן ותשובות דבי' יהושע הנגיד מעמידות אותנו על כמה מנתנים שהיו נהוגים בתימן ובמצרים בתקופה זו (ראה סי' ו'—י"א וי"ט). כידוע שקדו חכמי תימן בחיבה יתירה על דברי הרמב"ם והרבו לדקדק בהלכותיו ועמדו על כל סתירה קלה שנראית בדבריו — ממש כדרך בעלי התוספות לגבי דברי התלמוד. מעניין לציין שבתימן קראו להלכות שבחיבור (הל' ברכות. הל' שבת וכו') בשם "מסכתות" (סי' י"ח).

רבי' יהושע הלך בתשובותיו בדרך אבותיך הרמב"ם והר' אברהם בנו. תשובותיו הן קצרות וקולעות. עפ"י רוב הוא מסתפק בהסברה קצרה של שורות מספר או אפילו מלים ספורות. הוא מביא בתשובותיו את דברי התלמוד, פסק אחד להר' יוסף הלוי (בן מגאש — סי' ט"ו) ובראש ובראשונה את דעת זקנו הרמב"ם ז"ל. הוא מזכיר את פירושה המשניות (סי' ל"ד) וכמה תשובות הרמב"ם (סי' ד', ל"א ואלי גם ל"ב); ורומז כנראה גם לפירושה הגמרא שלו (ראה סי' ג' הערה 11). מספר משנת הורה שעליו מוסבות רוב השאלות, מסתיע רבי' יהושע כמעט בכל תשובותיו. בידי הר' יהושע היה הספר המקורי מעצם כתב ידו של הרמב"ם ז"ל¹⁵ ועל פי מקור זה תיקן רבינו את נוסחאות הספרים. בהעירו: תקנו הגירסא כך משום שכל מה שנעתיקהו הוא רק מן הנוסח המקורי שהוא בכתב המחבר ז"ל (סי' ל'). תשובות הר' יהושע מהוות אפוא מקור חשוב ומוסמך לביאור דברי הרמב"ם ז"ל. בהוציא את שרידי תשובות אלו לאור אברך לאל הנזכר עלי אשר זיכני לפרסם את תשובותיהם של אצילי משפחת המיימוני הרוממה: תשובות ר' מימון הדיין אבי הרמב"ם (תרכ"ב שנה ו', ספר הרמב"ם). תשובות הרמב"ם (מק"נ ירושלים תרצ"ד) תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם (מק"נ ירושלים תרצ"ח) ועכשיו גם תשובות הר' יהושע הנגיד מביני בניו של הרמב"ם¹⁶. מיתר החכמים לבית המיימוני לא נדעו לנו לע"ע תשובות בהלכה¹⁷.

תודתי הנאמנה נתונה לחכמים הנכבדים שהואילו להמציא לי תצלומים

15) ארטוגראף של ספר משנה תורה נזכר גם במגדל עין הל' שחיטה י"א ובלשו"ת רדב"ז בכמה מקומות. למשל ח"ד סי' אלף רצ"ו (רכ"ה): אני בדקתי בכל הספרים הישנים הנמצאים פה מצרים דאחריה דמר הוא ובספר אחד מוגה שאומרים שהגה מספר שהגיה הוא בעצמו ז"ל שהוא בלחצו ע"ה יום זה, ועיי"ש ח"ה של אלף שס"ב (ס) ות"ש (נ"ב) ועוד. משי"ב צימלס בדו"ח של הסמינר בברסלא לשנת 1932 עמ' 21 שהקובץ נמצא בגוש חלב הוא שבש"ש ז"ל ת"כ = ארם צובה.

16) נמשכתי כזה אחרי מרן הר' יוסף קארו המכנה את רבינו תמיד כאחד מ"בני בניו של הרמב"ם", על אף היותו זר חמש דורות להרמב"ם ז"ל.

17) האגרות בענינים שונים יופיעו אי"ה באוסף מיוחד.

והעתקות מכתבי-יד: הרב פרופ' של א ס ף בירושלים, ד"ר י י ו א ל מבית-
 הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, ד"ר מ. ל ו צ ק י מבית-הספרים
 בודליאמה בארכספורד, והח"ר דוד ס. ש ו ן בלונדון. תהי משכורתם שלמה
 מעם ה'.

ירושלים, אלול תרצ"ט.

א. ח. פ.

בהגישי מנחת-עני תרגומי זה לכבוד מורנו ורבנו רבי חיים ב ר ו ד י
 שליט"א רב תורה וחכמה וכליל המדות הטובות, השתדלתי לתרגם הדברים כמו
 שהם, ורק במקום שהענין ברור לגמרי, נטלתי לי רשות להתאימו לסגנון אותו הזמן
 כמוכח מסגנון שאלות ותשובות ממין זה. הכתיב איננו עקבי בנסח כל השאלות
 משום שהמקורות שונים, והמתענין בדבר יוכל לעמוד על זה.

י. י. ר.

תשובות הר' יהושע הנגיד

א

ואלה השאלות שהציעו אותן אנשי
עדה לרבי יהושע ביר' אברהם הנגיד ביר' דוד
הנגיד ביר' אברהם החסיד
ביר' משה הגאון ביר'
מימון הרב המבהק הפטיש החזק
מאור ישראל וגאונים עטרת החכ'
ותפארה להם, והן עשרים. ביניהן מחבור
[ר'] משה זצ"ל.

ותראשונה מהן: אמר ז"ל בפרק ה'
מהלכות תלמוד תורה היה אביו חכם
ומבין אע"פ שאינו שקול כנגד רבו
מושיב אבידתו ואחר כך מושיב אבידת
רבו. ובפרק י"ב מהל' גזילה אמר ז"ל
אם היה רבו שקול כנגד אביו שלרבו
קודמת אמר מפורש שיהיה שקול דוקא.
כיצד יש לישב הדברים.

התשובה

מה שאמר ז"ל בהל' תלמוד תורה
שיקדים את האב אע"פ שאינו שקול כנגד
רבו אם אין הוא רבו מובהק, ולזאת הקדים
האב. ואולם זה שבהל' גזילה הקדים

א

התאלי אלמסאל אד"י קאלו בהן אהל
עדן לרבי יהושע ביר'
אברהם הנגיד ביר' דוד
הנגיד ביר' אברהם החסיד
ביר' משה הגאון ביר'
מימון הרב המבהק הפטיש החזק מאור
ישראל וגאונים עטרת החכ' ותפארה
להם הן עשרין עליהם מן תאליף משה
זצ"ל.

פאלאולא מנהן קאל ז"ל פי ה' מהל'
תלמוד תורה היה אביו חכם ומבין אע"פ
שאינו שקול כנגד רבו מושיב אבידתו
ואחר כך מושיב אבידת רבו ופי פרק י"ב
מהל' גזילה קאל ז"ל אם היה רבו שקול
כנגד אביו שלרבו קודמת צרת באן יך
שקול ולא בד כיה יך אתחופיק.

אלגואב

קו' ז"ל פי הל' תל' תו' אנה יקדם
אלאב ולו. יך שקול כנגד רבו אן רבו
ליס הו מבהק פלדאלך קדם אללאב אמי
אד"י פי הל' גזילה פקדם אבידת רבו

א 1) מטי א—ד מתוך כ"י סי' נימוקי הרו"ה לר' זכריה הירושא, לפי העתק הרב פרוש ש.
אסף, ע"י במבוא. 2) אנשי עדן כבר שלחו שאלות לר' אברהם בן הרמב"ם (תשובות ר"א סי'
ק"ט—ק"ע), קצתן ג"כ בענין סתירות בדברי הרמב"ם, עיי'ש ובמפתח הכללי ערך ע ד ו, 3) ע"י
במבוא. 4) פרק ה' ה"א. 5) לפנינו: אם היה אביו תלמיד הכהן. 6) =משיב.
7) הלכה ב'. 8) לפנינו שם: אם היה אביו שקול כנגד רבו של אביו קודמת ואם לא של רבו
קודמת. 9) התשובה הובאה בכ"מ זל ת"ת פ"ה ה"א בזה"ל: ונשא אלו פבני
בניו של רבינו על משובי שחי לשונות הללו של רבינו פסוקים זה את זה. והשיב
דכשאינו רבו מובהק אע"פ שאין אביו שקול כיון שהוא ת"ח אביו קודם והיינו הא דהכא וכשהוא רבו
מובהק בעינן שיהיה אביו שקול ואם לאו של רבו קודם וכמבואר בדברי רבינו שם דברנו מובהק דוקא
קאמי וכעולא שפסק בן בגנרא עכ"ל. ובכ"מ שם הקשה כמה קושיות על דברי רבינו והעלה כדעת

אבידת רבו. היינו משום שהוא רבו מובהק ולמד ממנו רוב חכמתו.¹⁰ והראיה לזה מה שאמר ז"ל¹¹ ותוא שיהיה רבו מובהק, וכן נראה גם ממה שאמר בתלמוד:¹² דתניא¹³ תנו רבנן רבו שאמרו רבו שלמדו חכמה¹⁴ ר' יהודה אמר כל שרוב חכמתו [הימנן]¹⁵ ר' יוסי אמר אפילו לא העיר עיגיו אלא במשנה אחת זה הוא רבו ואמרינן עלה איתאמר ר' יוסי¹⁶ אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה רב אחא¹⁷ אמר רב ששת הלכה כר' יוסי ואמר¹⁸ אמר עולא תלמידי חכמי שבבבל עומדין זה מפני זה¹⁹ ולענין אבידה במקום אביהם²⁰ ואין מחזירין עד שיהא רבו מבהק²¹, הנה נתבאר לך מדברי עולא שתלמידי חכמי שבבבל אע"פ שצריכין לכבד זה את זה מפני שכל אחד לומד מחברו ותוא רבו לענין כבוד אבל לענין הקדמת השבת אבידתו על אבידת אביו אינו נקרא רבו עד שיהיה רבו מבהק²².

לכונה מבהק ולמד ממנו רוב חכמתו ואלדליל עלי דאלך קו' ז"ל ותוא שיהיה רבו מבהק וכדאלך יצחר מן קו' פי אלתלמוד

ב.

אחרת

אמר רבי ז"ל בהל' יסודי התורה: אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד שלארבע אותיות שהוא אלף דלת נון יוד. ומצאנוהו ז"ל (אמר) ברור בכל מקום שהשם המיוחד הוא יוד הי ואו הי²³.

ב.

אחרת

קאל רבי ז"ל פי הל' יסודי התורה אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד שלארבע אותיות שהוא אלף דלת נון יוד ולקינאה ז"ל פי כל מוצע צרח באן אלשם אלמיוחד תוא יוד הי ואו הי.

התשובה

שוו בעיניכם המפורש המיוחד משום שיווד הי ואו הי לא יקרא בלתי אם המפורש ולא יקרא אלף דלת נון יוד בלתי

אלגואב

אשתבה עליכם המפורש בהמיוחד לאן יוד הי ואו הי לא יסמא באטלאק אלא המפורש והו אנמי יתסמא אלף דלת נון

הנהגות מיימנות ד"ס יש כאן ומש"כ בה גולה הוא עיקר. וכן כתב בב"י יו"ד סי' רמ"ב ד"ה אבידת אביו: ו ר ח כ מ א מ ב נ י ו ש ל ה ר מ ב מ כתב לישב סתירת דבריו שמש"ש בהל' ת"ת מירי ברבו שאינו מובהק ולא משמע לי כן מדברי הרמב"ם שם וכו'. ועי' בלח"ם בה' ת"ת בישוב דברי התשובה שלפנינו. (10) רמב"ם ה' ת"ת פ"ה ה"ט: ב"דא ברבו מובהק שלמד ממנו רוב חכמתו. (11) ה' גיולה שם. (12) בבא מציעא ל"ג א. (13) לפנינו רק: תנו רבנן. ואלי היה לפני רבי/ נוסח דומה. לכ"כ ב/ ד"ס 97 אות ז', וצ"ל ותניא ו כ ר ת"ר. (14) לפנינו בגמ' נוסף: ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דברי ר"ם. (15) כצ"ל סדאימא לפנינו, (16) לפנינו: איתמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן. (17) בגמ': רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת, ועי' ד"ס שם. (18) מאמר עולא קודם בגמ' שלפנינו תוא דר' יוחנן ורב ששת. (19) לפנינו: ופרעין זה על זה. (20) לפנינו: אבין רבינו נמצא בריה, עי' ד"ס 97 אות ר'. (21) כ"כ כ"כ. ד"ס שם. לפנינו: אינו חוזרין אלא לרבו מובהק. (22) עי' פי' המשניות להרמב"ם סוף פ"ב דב"מ. ב. (1) צ"ל הל' עבודה זרה פ"ב הל' ו'.

(2) כן הקשה גם הרמ"ה בכתאב אל רסאייז עמ

אם המיוחד. על זה אמר בפרק ו' מהל' יסודי התורה⁵ ושבעה שמות הן השם הנכתב יוד הי ואו הי והו השם המפורש.

יוד המיוחד עלי דאלך קר' פיא פרק ו' מהל' יסודי התורה ושבעה שמות הן השם הנכתב יוד הי ואו הי והו השם המפורש.

ג.

אחרת¹

אמר ז"ל ב"א ממנה² האוחז את העינים הרי זה בכלל מעונן ולוקה. ובענין המכשף אמר³ אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה מעשה⁴ והוא לא עשה לוקה מכת מרדות. מה ההבדל בין שני המעשים עד אשר יהיה שונה העונש. הרי הכל באחיזות עינים הוא.

ג.

אחרת

קאל ז"ל פי י"א מנהא וטאחו את העינים הרי זה בכלל מעונן ולוקה. ופי אלמכשף קאל אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה מעשה והוא לא עשה לוקה מכת מרדות. מא אלפרק בין אלעמלין חתי אכתלף אלעקאב ואלכל באחיזות עינים.

התשובה⁵

האוחז את העינים הוא מעשה א ל נ ו א ר ג י⁶ הידועה, שעליו נאמר שהוא מעשה תמהון והעושה אותו לוקה. ואולם המכשף יש בו שלשה דרכים. האחד עושהו חייב סקילה והשני פטור אבל אסור והשלישי מותר. ואולם באשר לראשון, הרי הוא זה שעושה את הכשפים באמת. והשני

אלגואב

האוחז את העינים הי צנאעה אלנאראגי⁷ אלמעלומה אלתי קיל ענהא אנהא מעשה תמהון ופאעלהא לוקה אמי אלמכשף פפיה ג' אקסאם אחרתא פאעלהא חייב סקילה ואלב' פטור אבל אסור ואלג' מותר פאמי אלאוול פהו אלדי יפעל אלסחר עלי אלחזיקה ואלב' הו אלדי יכיל

י"ח, וע"ש תשובת הר"ש עמ' קכ"ה. (3) הלכה ב'. (4) = והוא. (5) ע"י שרית הרדב"ן. היה ס"י אף תרי"ז (רביד).

א) מכאן עד ריש ס"י ג' אחרת קאל ז"ל פ"י נוסף בגליון כתב-היד. (ב) דאה כאן הערה 6.

ג. (1) ע"ד כתב-יד ראה ס"י א הערה 1. (2) כל"ר מהל' עבודה וזה פרק י"א הל' טו. (3) שם הל' ט"ו. (4) "מעשה" ליתא לפנינו. (5) התשובה הובאה בכ"מ להל' ע"ז פרק י"א ה"טו בנה"ל: ו ה " ר י ה ו ש ע מ ב נ י ב נ י ו ש ל ר ב י נ ו תרין דאחיזות עינים דמעשה תמהון לחוד ואחיזת עינים דמכשף לחוד וזה לא ישיגו אלא היודע בדברים ההם. ועוד תירין שני שאם התרו בו משום מעונן לוקה ואם התרו בו משום מכשף אינו לוקה. וזה קרוב למה שכתבתי, עכ"ל. וע"י ב"י יו"ד ס"י קע"ט ד"ה ומה שכתב שמדמה, ושרית רדב"ן היה לשונות הרמב"ם ס"י אף תרצ"ה (תקפ"ה). (6) אולי צ"ל נ י א ר ג י, רבוי בלתי מצוי של גידנה, מין כשוף שענינו לפי אבן סינא מויגת הכוחות בעצמים שבעולם הארצי, כדי שיחלחה מהם כוח אשר ממנו תנאן פולח טלאית. מנה אחר דומה לפי צורתו ז א ר ג י ה. והוא מין נגדת עתידות בדרך שאלות ותשובות קבועות לזכות של אחיזת מסוררות באופן מיוחד. בקשר לעניני אצטנ"י גלה, מעין סטרי ה-צדירות" הרוחיים גם בתמצות ישראל. (הערת ד"ר ה' צ. בנעט).

שידמה לרואה שעשה והוא (באמת) לא עשה. והשלישי הוא המתלמד כדי שידע ואין הוא לוקה על מעשה זה. והראיה על המעשה הזה הוא מה שאמרו בסנהדרין⁸ המכשף עושה מעשה⁹ לא האוחז את העינים ר' עקיבה אומ' שנים מלקטים¹⁰ קשואים אחד מלקט חייב ואחד מלקט ופטור, ופירש רבי¹¹ כי זה שהוא מלקט וחייב הוא (בתנאי) שיעשה על ידי מעשה הכשפים (דבר) שילקט בו אותם הקשואים והוא עומד על מקומו. וזה שהוא מלקט ופטור הוא זה (שעושה) שידמה לרואה שזוהא מלקט והוא לא ילקט דבר אבל הקשואים במקומם לא נשתנה דבר. ואמרו בתלמוד¹² אמר אבאי הל' כשפים כהל' שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר, לכתחלה. ועיקר הדבר הוא שזה שיעשה מעשה תמהן לוקה משום מעונן זה שידמה שעשה והוא לא עשה פטור אבל אסור¹³ והעושה להתלמד מותר¹⁴. וכבר אבדו (מן העולם) בעלי מקצוע זה¹⁵. ובזה יש גם פנים אחרות והוא: אם ראה איש אחוז את העינים והתרו בו משום מעונן [לוקה]¹⁶ והוא התרו בו משום מכשף פטור משום שהוא לא עשה מעשה כשפים.

לא לגאצר אנה פעל ולם יפעל ואלג' הו אלמתעלם לחתי יעלם מא הו לוקה עלי הדי אלפעל ואלדליל עלי הדי אלפעל דאלך קו' פי סנהדרין המכשף עושה מעשה לא האוחז את העינים ר' עקיבה אומ' שנים מלקטים קשואים אחד מלקט חייב ואחד מלקט ופטור ושרח רבי' אן אלדי הוא מלקט חייב אן יצנע בעמל אלסחר מא בה ילקט דאלך אלקאא והו ואקף מכאנה ואלדי הוא מלקט ופטור הו אן יכילי לא לגאצר באנה ילתקט ולם ילקט שי כל אלקתא מכאנה מא תגייר שי. וקאלו פי אלתמו' אמ' אבאי הל' כשפים כהל' שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה פאצל הדי הו אלדי יעשה מעשה תמהן לוקה משום מעונן ואלדי ידמה שעשה והוא לא עשה פטור אבל אסור ואלדי יפעל להתלמד מותר וקד עדמו אהל הדי אלפן ופי הדי איצי וגת אכר והוא אדי ראי שכך אחוז את העינים והתרו בו משום מעונן ואם התרו בו משום מכשף פטור לאנה לא עשה מעשה כשפים.

(7) משנה סנהדרין ס"ו א' בשוניים.
 ברוב כ"י דפוסים הקדמונים ליתא ג"כ, ע"י ד"ס 190 אות ט'. (9) למינוי: משום ר' יהושע.
 (10) למני: לוקטין... אחד לוקט. (11) נראה שכך פירש הרמב"ם ב ש י ר ו ש ל ג מ ס נ ה ד ר י ו, שגזר בשו"ת מהר"ם אלאשקר סי' קכ"א ובשיטה מקובצת לכתובות דף ק"ט ב' ובכ"ל התלמוד לר"ב אשכנזי הוצ' מארכס סי' 415.
 (12) גמ' סנהדרין ס"ו ב'. (13) ע"י פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק ד' משנה י"א (המקור העברי עם תרגום מתוקן של הרא"י בליכורודה, נדפס בספר "אמרת" לזכר הגראי קוק זצ"ל מחלקת ג' עמ' כ"ח): מה שאמר פטור הוא פטור אבל אסור כמו בסטורי שבת וחייב מלקט. וע"ש בהערות הרא"י בליכורודה אות 282.
 (14) ברמב"ם לא נזכר כלל דין העושה להתלמד (גמ' שם ס"ח א), ואולי היתה לרבי' יחזקע גי'סא אחרת בסטורי הרמב"ם. (15) ע"י ספר המשות מל"ת ל"ב, ותשובות ר"א בן הרמב"ם סי' כ"ז; והפעולה והוא (מעשה אוב) אבדה מן העולם ברוך שעקרה.
 (16) ההשלמה עפ"י גי' הכ"ם בדברי רבינו.

(8) למינוי: העושה מעשה ח י י כ' ולא האוחז וכו'. אבל

ד.

אחרת

קאל ז"ל בהל' תשובה ונהגו כולם
[לקום] בלילה בעש' הימים שמראש השנה
וג' הל' לילתי ראש השנה ולילת אלסבת
פי אלגמלה אם לא יעני יגזו פיהא תחנונים
וכבושים וסליחות ונפילת פנים.

אלגואב

מא הן באלגמלה אעני לילתי ראש
השנה ולילת אלסבת כל הם באקיון עלי
מנע אלתחנונים ואלסליחות וקד
סאל רבי' וגאוב ז"ל
והדי נץ אלסואל וגואבה
פיה מא תקול פי צלאת רבי'
סעדיה ושבההא הל יגזו אן יצלא
בהא ואמתאלהא פי אסבת ואלעיאד אם
לא. פקאל אמי הדה אלצואת אלתי אל-
פוא אלגאון א וכדאלך אלאקאוויל
אלתי חסמא תחנונים ב אלמקולה פי ימי
תשובה פלם נעלם וגה לקול קדיש בעדהא
והיה אלתחנונות ז ואלבקשות ואלסליחות ה
ואלצואת אלמשורה מן תאל יף
אלגאונים ואל שעדא לא יחל
בוגהו קול שי מנהא לא ביחידו ולא
ברבים ולא פי סבת ולא פי עיד לאן
אלחכמ' ז"ל קד שאחזוח עלי אדא
שי מן הדי אלקביל אלא יקול ס פי

ד.

אחרת

אמר ז"ל בהל' תשובה ונהגו כולם
[לקום] בלילה בעש' הימים שמראש
השנה וג'. האם שני לילי ראש השנה
וליל שבת בכלל אם לא. היינו (האם)
מותר לומר בהם תחנונים וכבושים
וסליחות ונפילת אפים.

התשובה

אין הם בכלל. כונתי לשני לילי ראש
השנה וליל השבת, אלא הם נשארים
עצורים מתחנונים וסליחות, וכבר
נשאל רבינו והשיב ז"ל
וזה נוסח השאלה
ותשובתו: בזה: מה תאמר על
דבר תפלת רבי' סעדיה'
והדומים לה, האם מותר להתפלל אותה
והדומים לה בשבת ומועדים אם לא.
ואמר: אמנם אלו התפלות שחברן הגאון
וכן הדברים הנקראים תחנונים
שאומרים אותם בימי התשובה, לא נדע
שום פנים לאמירת קדיש אחריהם, ואלה
התחנונים והבקשות והסליחות והתפלות
המפורסמות מחבורי הגאונים
והמשוררים לא תותר בשום
פנים לומר מהם לא ביחיד ולא ברבים ולא
בשבת ולא במועד משום שהחכמים
הקפידו שלא יאמר מה שהוא מן הסוג הזה

ד. 1) עיי ס"א הערה 1. 2) פרק ג' ה"י
ד. 3) תשובות הרמב"ם ס"א. - חלק
מהמקור הערבי נוסע עיי שטיינשניידר בקטלוג
בודליאנה עמ' 2214 עפ"י כ"ו אוכספורד. עיי
שנויי הנוסחאות למקור הערבי כאן. 4) עיי
סודר רס"ג הוצ' מקינ' עמ' מ"ו ואילך.
5) בכ"א ובתשובות הרמב"ם: רחמ"ם, עיי"ש
בהערות. 6) בתשובות הרמב"ם שם: לפי שה"ל
הקפידו על דבר היותר קטן מאלו הענינים.

ד. א) כ"א אגאון אלמעטם ז"ל. ב) חסמו
רחמ"ם. ג) פלא אעלם. ד) אלתחנונות
כ"ה. ה) "ואלסליחות" ליתא בכ"א. ו) לא
יחל כונה. ז) לא יחיד. ח) שאריתא עלי
איסר שי מן הוא. ט) אן יקאל.

אלא יאמר בשבת^ז שבת היא מלועוק ורפואה קרובה והדי עלי גהת אלאכבאר לא עלי גהת אלדעא ומן אנל דאלך אסקטת ברכות של יחיד לכונהא כלהא דעא והדי מא לא יגהלה תלמיד חכמ' אדי נבה עליה ולא ינאכר עליה אלא מכאבר עינן וכמי אן אלצלאה עבאדה שריפה כדאלך אמתתאל אמרה תע' פי תעצים איאם עצמתא אן תגרי עלי מאחד יא אפצל עבאדה שריפה ותו אן תק' שבתות למנחה ולא אן י' יום צום ובכא וצראך ולא אן תקאל פיה אל- אקאיל אללאיק קלהא מע אלחאלאת אלתי דכרנא והדי תו אלדי יוגבה אלנצר ומן ירא גיר דאלך פשאנה ומא יתהם אלי הנה אמתה קו ז"ל ובעד הדי אלאפצאח מא בקא יחתנא אלי תטויל פי הדי אלגריך.

ת

מן ספר אהבה

הל' אוקאת מוריד הגשם ומוריד הטל תכלתף בחסב אלאמכנה מתלב אלשאלה בברכת השנים יכו דאלך תאבע לאלשאלה ותו אן יגאב מוריד הגשם באלוקת אלדי תגאב פיה אלשאלה בודאלך אלמכאן אולא.

הי.

מן ספר אהבה

האם זמני מוריד הגשם ומוריד הטל ישתנו לפי המקומות כמו השאלה בברכת השנים (לאמר) יהיה זה הולך אחרי השאלה, והוא שיצטרכו (להתחיל) מוריד הגשם בזמן שיצטרכו (להתחיל) בו בשאלה באותו מקום תחלה.

(7) גמי שבת י"א ב'. (8) כלומר: הנח לו ולדמיונות שהוא מוציא מלב. (9) (1) מסי זל ען כיד מכיי ירושלים 557 (רשימת יואל סי' 174) דף רמ"ב א' מתוך ס' גימיקי הרד"ה לר' זכריא הרווא. — תשובה זו (סי' ז') נמצאת גם בכ"י אוסטמורד ניבויר 619 דף 40b — 41a. (2) בכ"י א"ס: ושאלו אנשי תימן לרבי יהושע הנגיד ז"ל האם מוריד הגשם ומוריד הטל ישתנו לפי המקומות כמו שאלת המטר. — הל' תפלה פ"ב הט"ז. (4) שם הל' ט"ז.

(1) ינאכר פרה אלא אכאבר עינן. — ע"כ שם. (יא) ז"ל מאכר.

ה' (א) בכ"י א"ס: ושאלו אהז אסימן לרבי יהושע הנגיד ז"ל הל' מוריד הגשם... (ב) מתל שאלת מטר. — ע"כ לשון השאלה בכ"י א"ס.

ה ת ש ו ב ה

אלה שני הזמנים לא ישתנו בשום מקום מן המקומות היות ואילו היו משתנים לפי שנוי המקום כי אז קבעום זיל כמו שקבעו בשאלה ואמרו בתלמוד על משנת אין שואלין את הגשמים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה וערבית ושחרית וחזור ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. וידוע הוא שדברים אלה הם לבני בכל שעושים י"ט שני ימים והשאלה אצלם בס' בתקופה ועם זה יאמרו שזמן מוריד הגשם אצלם במוסף של שמיני עצרת כמו שהוא אצלם בארץ ישראל שהשאלה אצלם בו' במרחשון. וכבר נתברר שמוריד הגשם לא יהיה שונה זמנה כדרך שישתנה זמן השאלה.

ו.

ש א ל ה'

חתימת ברכה י"א מברכות התפלה האם היא מלך אוהב צדקה ומשפט או אוהב צדקה ומשפט בלי מלך. משום שאצלנו בברכות אוהב צדקה ומשפט בלי מלך אוהב צדקה ומשפט בלי מלך אוהב צדקה. ובי' ב' השמיט בטוי מלך וכן קבעו ברכות התפלה אמר אוהב בלי מלך.

א ל ג ר"ג

הזין אלוקתיך לא יתגירא ד במכאן מן אלאמכנה אד לו כנאו יכתלפו באתלאף אלמכאן ה לעייננהם ז"ל כמיו עיינו פי אלשאלה וקאלו באלתלמוד עלי משנת אין שואלין את הגשמים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ה וערבית ושחרית וחזור ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ומעולם אן הדי אלקולי לבני בכל אלדי יעמלו יו"ט שני ימים ואלשאלה ענדהם בס' בתקופה ומע הדי יקולו ואן וקת יא מוריד הגשם ענדהם במוסף של שמיני עצרת כמי הו ענדהם יב בארץ ישראל אלדי אלשאלה ענדהם בו' במרחשון פקד צהר אן מוריד הגשם לא יכתלף וקתהא כמי יכתלף וקת אלשאלה.

ו.

ס ו א א'

חתימת ברכה ב י"א מברכות התפלה הל הי מלך אוהב צדקה ומשפט ג או אוהב צדקה ומשפט ג בגיד מלך ד לאן ענדנא ב אלנסן אכתלאף ודאלך אן בפרק ב' מהל תפלה מלך אוהב צדקה ופי אלדי מנהא חרף לפצה' מלך וכדי ענד אלתאתה ברכות התפלה קאל אוהב בגיד מלך.

ג) ונחב ד"ל אן הרין. (ד) יתגיראו פי מכאן. (ה) אלאמכאן. (ו) כמא. (ז) תרין. (ח) כיה בכיי א"מ. כמו לפנינו. — בכיי ירושלים: ופוסק ערבית ושחרית. ט) "שוב" — ליתא בכיי ירוש'. י) כיי א"מ: הריא קול. (יא) הריא עיינו אן וקת. וגם כאן גריאת שצריך לגרס אן במקום ואן. יב) כמא הו עמ בני ארץ ישראל. 1. (א) בכיי א"מ: וקד סאלו רבינו יהושע הנגיד בן בנו של בן מימון ז"ל. (ב) ברכת י"א בתפלה. ג) "ומשפט" ליתא. (ד) ע"כ

5) תענית ד' ב' (6) רבינו השמיט כאן הא דשמואל, שם ט"ב.

1. (1) כיי ירושלים שם דף רמ"ב א—ב. — כיי אויסקטור 619 דף 41 א—42 א. — התשובה נזכרה גם בכיי ששון 827 דף 73 (אהל דוד עמ' 541). (2) הלכה י"ח. (3) הלכה י"ג. אולם לפנינו הגי' שם: מ לך אוהב צדקה ומשפט. (4) כלי בסדר התפלה שמשנה תורה.

ה ת ש ו ב ה⁵

מה שהתחזק אצלי הוא שיסמוך על מה שאמר בהלכות בכל ימות השנה חותם בברכת י"א מלך אוהב צדקה⁶ משום שהוא כדברי החכמ' והמנהג. ואולם צמצמו בטוי מלך בקבעו ברכות התפלה. יוכל היות שלא הושם לב בשעת הכתיבה אוי הסתפק (מהזכיר) מלך בחתימת משום ש(כבר) הזכירו באמצע הברכה ומלך עלינו מהרה⁸.

ז.

ש א ל ה¹

האם יאמר קדיש ביום שיש בו מפטיר אחרי השביעי או אחרי המפטיר.

ה ת ש ו ב ה

יאמר קדיש אחרי השביעי לפני שיעלה המפטיר כמו שברך בפרק י"ב² אמר נהגו לומר קדיש אחר שיעלה המפטיר ולא אמר קודם שיקרא המפטיר. האולם מנהגכם בהגבחת ספר תורה לא נדע כיצד הוא משום שהמנהג אצלנו שלא יחזיר ס"ת למקומו אלא אחרי קריאת המפטיר וההפטרה. ועם חזירתו למקומו יאמר קדיש שני ואחר כך יתפללו המוסף. כן הוא תאור המעשה³.

(5) הרמב"ם עצמו כבר נשאל בענין זה והשיב בתשובות הרמב"ם ק"י ז': ונוסח ברכת י"א ראוי לחתום בה בכ"י אוהב צדקה ומשפט אמנם חייב לזכור מלך ב"י הימים. והתימה שרבי יהושע לא הסתמך על תשובה זו. (6) מכאן יוצא שלפני רבי יהושע היה בה' תפלה שם הנוסח: מ לך אוהב צדקה [ומשפט] לכל ימות השנה. וכמו שהוא בדפוסים שלפנינו. ראה המקורות שצינתי בתשובות הרמב"ם עמ' 27 בהערות. ועיי עכשיו גם בסו"ר רס"ג עמ' כ"ב. (7) התרגום לפי נוסח כ"י א"ם. (8) בכ"י ששון: תדע שכבר אמר ר' יהושע בענין זה ועמ' ואמר שאין טעם שצריך (לאמר) מלך ויחזן שלא הזכיר הדבר מתוך קצור משום שכבר אמר בפרוש בהתחלה רצוני לצרף (לאמר) מלך ויחזן כ"י. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ב ב. (2) הלכות תפלה סוף י"ב הל' כ'. (3) עיי הל' תפלה שם הי"ז ושורת ר"י בן מיגאש סי' פ"ח. — בכ"י אוכסטרוד 619 דף

א ל ג י"ח

אל"י קוי ו ענדי באן יעתמד עלי קוי באלה' בכל ימות השנה חותם בברכת י"א מלך אוהב צדקה¹¹ לאנה מואפק לכלאם אלחכמ' ואלמנהג ואמי ס אכתצארה לפצה' מלך ענד אתבאתה ברכות התפלה פיוכן אנפלת שי ענד אלתודין אן יכון אסתגנא ען מלך פי אלכאתמה לדכרה בוסט יא אלכרכה ומלך עלינו י מהרה י.

ז.

ס ו א ל

הל יגאב קדיש ביום שיש בו מפטיר בעד אל' או בעד אלמפטיר.

א ל ג י'

יקול קדיש בעד אל' קבל אן יטלע אלמפטיר כמי ביין בפרק י"ב קאל נהגו לומר קדיש אחר שיעלה המפטיר ולם יקול קודם שיקרא המפטיר ואמי סנתכם פי רפע ספר תורה פמא נעלם כיה הי פאן אלסנה ענדנא. אן לא ירפע ס"ת אלי מוצעה אלא בעד קראת אלמפטיר והלהפטרה וענד רגועה למכאנה יקול קדיש תגני ובעד זאלך יצלו אלמוסף הרה צפה אלעמל.

השאלה בכ"י א"ם. (ה) וגוב ז"ל. (ו) יקול. (ז) פי אלהלכה והו קולה. (ח) צדקה ומשפט פהו מואפק. (ט) א"מא. (י) אגפלה ענד אלתודין או אסתגנאען דכרה מלך. (יא) פי וסט. (יב) עלינו את ברהמים. — ע"כ בכ"י א"ם. (יג) בכ"י ששון: תעלם אן קד קאל ר' יהושע ען דאלך וגאוב וקאל אן לא בד מן מלך ויך למ דיכרהא בנא אכתצארי לכוון פרצהא פי אלכבתוא אעני פי פרק שני.

ששון: תדע שכבר אמר ר' יהושע בענין זה ועמ' ואמר שאין טעם שצריך (לאמר) מלך ויחזן שלא הזכיר הדבר מתוך קצור משום שכבר אמר בפרוש בהתחלה רצוני לצרף (לאמר) מלך ויחזן כ"י. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ב ב. (2) הלכות תפלה סוף י"ב הל' כ'. (3) עיי הל' תפלה שם הי"ז ושורת ר"י בן מיגאש סי' פ"ח. — בכ"י אוכסטרוד 619 דף

ה.
ס ו א ל א

הל יגאב במנחת תעניות ב קדיש בעד קראת ג והוא רחום תהלה ד לדוד קבל אכראג ס"ת או לא וכדאלך כל לילה אחד ה הל יגאב קדיש בעד תפלת ערבית קבל סדר היום או לא. וכדאלך פי עשרת ימי תשובה הל יגאב קדיש בלילה קבל דברי תחנונים או לא ודאלך אן א ל ס נ ה ע נ ד נ א אן יקרוו קבל אלתחנונים והוא רחום תהלה לדוד ז ובעד דאלך קדיש ואחתגו באן והוא רחום תהלה לדוד יסמ"י ח תחנונים.

ה.
ש א ל ה

האם יאמר במנחת תעניות קדיש אחרי קריאת והוא רחום ו תהלה לדוד לפני הוצאת ס"ת או לא. וכמו כן בכל ליל ראשון^ה האם יאמר קדיש אחרי תפלת ערבית לפני סדר היום או לא. וכמו כן בעשרת ימי תשובה והאם יאמר קדיש בלילה לפני דברי תחנונים או לא. זה הוא משום ש ה מ נ ה ג א צ ל נ ו שיקראו לפני התחנונים והוא רחום תהלה לדוד ואחרי זה קדיש וסמכו בדבריהם על זה שוהא רחום תהלה לדוד יקרא תחנונים.

א ל ג ו ' ט

לא יקאל קדיש פי יום יכרג פיה ס"ת פי מנחה אלא אדי תקדמה סדר היום מתל מנחת שבת אד אלקדיש על יא סדר היום אלמתקדמה יב. ואמי יום לא פיה סדר היום מתל מנחת תעניות פלא ידא יג קדיש אלא בעד רגוע ס"ת תם יצליד מנחה. ואמי טו לילה כל אחד פיגאב קדיש

ה ת ש ו ב ה

לא יאמר קדיש ביום שמוציאין בו ס"ת במנחה אלא אם כן קדם לו סדר היום

a 97 כותב ר' סעדיה אל עדני: אמר רבי יעקב אלא שס"י דיל ראיית המנהג בבתי כנסיות ו בבית התפלה של גארון וצ"ל שאין אומ' קדיש אחר הראשון אלא אם היה שבת או יום טוב ולא ידעתי טעם בזה. והאומרים שהטעם בזה לפי שבשאר הימים אין בהן משלים והוא אמי שאומרים קדיש אחר המשלים לעולם וזה אינו טעם עכ"ל. — "בית התפלה שלגאון" הוא ביהכ"נ של הרמב"ם, דוגמת "ישיבה שלגאון" שהיא ישיבת הרמב"ם בבוטסטאט.
פ. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ב ב'. — כ"י אוסטורד 619 דף 93a — 94a. (2) לפי מנהג ת"מ ו אמרו והוא רחום במנחת קודם תהלה לדוד. עיי' גינצברג Zib. שנה ט' 105 וסודר רס"ג עמ' מ"א. מתשובת רבינו כאן לא מתברר ע"י תהלה ס"ז הי"ת וס"ט ה"ח לא הומדק ועיי' לקמן הערה 12. (3) כלר' במוצ"ש.
ה"י: ואלו המסוקים... הם הנקראים סדר קדוש, אבל שם הי"ג וי"ד נאמר: סדר היום. וכן בסדר התפלה שבסוף ספר אהבה. ונראה שבה תפלה שם הי"ז צ"ל ג"כ סדר היום עיי' עלבונן, Gottedes, lid. עמ' 79. (5) מכאן נראה שבתענית נהגו לומר תחנונים בלילה בעשי"ת. עיי' רמב"ם ז' תשובה פ"ג ה"ד: ומגו כולם לקום בלילה וצ"ל זכור ועיי' ס"ד: (6) עיי' לעיל הערה 2 והערת ה"יש אסף לסודר רס"ג עמ' מ"א ז

כמו מנחת שבת בחיות שאז הקדיש על סדר היום שקדם לו, ואולם יום שאין בו סדר היום כמו מנחת תעניות לא יאמר קדיש אלא אחרי החזרת ס"ת, אחר כך יתפללו מנחה, ואולם כל ליל אחדי יאמר קדיש אחר תפלת ערבית לפני סדר היום, כמו שאמר ז"ל בדבריו בנוסח הברכות שליח צבור אומר קדיש לעולם קודם כל תפלה ואחר כל תפלה ואחר שאומר סדר היום בכל עת שיאמר סדר היום, ולא יתנגד זה למה שאמר בסוף הפרק הטי' ובמראי שבת אומ' סדר היום אחר תפלת הערב ואחר כך או' קדיש תהוה אמינא שלא יאמר קדיש אלא אחר סדר היום משום שהוא ז"ל לא רצה אלא להתדיענו שנאמר קדיש אחר סדר היום לפני ההבדלה באמרו ז"ל או' קדיש ואחר כך מבדיל והסתפק מבלי להזכיר קדיש שאחר התפלה כאשר כבר קדם זכרו¹¹, ואולם אמרו קדיש בעשרת ימי תשובה לפני דברי תחנונים לא יאמר ואין לו שום פנים שיאמרתו, והאשר טען בזה שתהלה לרוד תחנונים¹² — יאמרו לו: האם לא תסכים שכל מה שיאמר מאלו ה ב ק ש ו ת ו ה ת ח נ ו ת¹³ אחרי קדיש הוא תחנונים ולמה זה נבדיל בין תחנונים ותחנונים בקדיש. המסקנה היא לפי כך שאין לומר קדיש אלא אחרי כן לפי ה מ נ ג ה פ ש ו ט¹⁴.

אחר תפלת ערבית קבל סדר היום טו כמי קאל ז"ל ענד קו' פי נוסח הברכות י שליח צבור אומר קדיש לעולם קודם כל תפלה יו ואחר כל תפלה ואחר שאומר סדר היום בכל עת שיאמר סדר היום ולא יעטרין הדי יט בקו' פי אכר אלפרק אלט' ובמראי שבת אומ' סדר היום אחר תפלת כ הערב ואחר כך או' קדיש פינצן אן לא יקאל קדיש אלא אחר סדר היום פאנה ז"ל אנמא אראד הו תעלימנא באן נקול קדיש אחר סדר היום קבל אלהבדלה לקר ז"ל ואי קדיש ואחר כך מבדיל ואסתגנא ען זכר קדיש שאחר התפלה למא תקדם זכרה. ואמי כא קו' קדיש פי עשרת ימי תשובה קבל דברי תחנונים כב פלא יגאב ולא וגה פוקאל להכנ. ואליי אחתג באן תהלה לרוד תחנונים פיקאל לה אמי כו אן תואפק אן גמיע מא יקאל מן הדא א ל ב ק ש ו ת ו א ל תחנונים כח בעד קדיש כה הו תחנונים פלמחכו דיב נפצל בין תחנונים ותחנונים בקדיש. פתבת אן לא יגאב כו קול קדיש אלא בעד עלי א ל מ נ ג ה א ל פ ש ו ט כה.

(טו) בכ"י א"פ נוסף כאן: ולא יעטרין הדא בקולה פי אכר אלפרק וקדיש בעד סדר היום כמה קאל ז"ל. (יז) בכ"י ירוש': נוסח הברכות י "ואחר כל תפלה" ליתא בכ"י א"פ. (יח) הד"א (כ) מן תפלת הערב ען "ואסתגנא ען זכר" חסר בכ"י ירוש' והשלמתו עפ"י כת"ב א"פ. (כא) ואמא. (כב) "קבל דברי תחנונים" נוסף בכ"י א"פ. (כג) "לה... תהלה לרוד תחנונים" נוסף בכ"י א"פ. (כד) בכ"י א"פ: אמא תואפק. (כה) בכ"י ירוש' קבל קדיש. — ותקמתי לפי כ"י א"פ. (כו) פלמאריא יפצל. (כז) יגב. (כח) "אלפשוט" ליתא בכ"י א"פ.

(ז) רמב"ם הל' תפלה פ"ט ה"ג ופרק י"ב הכ"א: וכן בתענית קורין במנחה ואח"כ אומר קדיש ומתפללין תפלת מנחה. ועיי שו"ת ר"י בן מגאש סי' פ"ט. (8) כך קורא רבי לסדר התפלות שבסוף ספר אהבה. עיי שמוך ל"נוסח הקדיש". (9) הלכה י"ד בשוניים. (10) שם. (11) הלכה ט' שם. (12) גם כאן לא הזכיר רבי והוא רחום. עיי לעיל הערה ב. (13) כל"י עצם השלמות. (14) אמנא אמירת קדיש אחרי אשרי כבר נזכרה בסדר רע"ג השלם ד"ב 306.

ט.

ש א ל ה¹

אם חל פסח בחמישי בשבת וקרא בשבת ראה אתה אמר אלי' האם יקרא באחד בשבת אם כסף תלוה וביום שני נשוב ונקרא פסל לך ונבטל קדש לי' או נקרא ביום ראשון קדש לי' וביום שני אם כסף וביום שלישי במדבר סיני ונבטל פסל משום שכבר נקרא ביום השבת.

ה ת ש ו ב ה

המנהג המפורסם בכל הארצות שיקרא תמיד ביום השבת פסל² ואם חל פסח ביום חמישי יקרא פסל ביום השבת וקדש ביום ראשון ויקצר פסל לך מקצמו משום שכבר קדמה קריאתו בשבת וכאשר נשוב לקראו כבר נבטל אחד מהעניינות³ וזה אינו כדון.

י.

ש א ל ה¹

אם חל ראש חדש או יריט בשבת האם יקרא המפטיר וביום השבת עם ענין היום או לא.

ט. 1) כ"י ירושלים דף רמ"ב ב'—רמ"ג א'. — כ"י אוכספורד 619 דף 96a—96b, המתיחה שם; ושאלו אנשי תימן לרבינו יהושע הנגיד ור"י. 2) רמב"ם ה' תפלה פ"ג ה"טז. 3) ראה תה"ג שצ"ח ד"ר ב' מ. לוינ' באוצר הגאונים מגילה סי' רל"ט ור"מ. 4) כל"ר אם נקרא פרשה אחת פעמיים, נצטרך לבטל „עניינו" של יום אחד, ע"י ה' תפלה פ"ג ה"ח: משה תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בכל מועד ענין ו ו ו ושואלין ודוושין ב ע נ י נ ו ש ל י ו מ בכל מועד ומעיד. וכן מתחיל גם ר' סעדיה עזני בכ"י א"ס שם דף 96a: וסימן ע נ י נ ו ו ת המסח משך תורא וכו'. י. 1) כ"י ירושלים דף רמ"ב א'. — כ"י אוכס

ט.

ס ו א ל²

אדי' אתפק פסח יום אלכמיס וקריב פי אלסבת ראה אתה אמר אלי' הל יקרא יום אלאחד אם כסף תלוה ויום אלב' נ גרוע ונקרא פסל לך ונבטל ד קדש לי' או ה נקרא יום אלאחד קדש לי' ויום אלב' ג אם כסף ויום ו אלג' במדבר סיני ונבטל ד פסל לאן קד קריז יום אלסבת.

א ל ג ר' יי

אלמנהג אלמשהור פי סאיר אלבלאד אן יקרא דאים יום אלסבת פסל פאנט אתפק פסח יום אלכמיס יקרא פסל יום אלסבת וקדש יום אלאחד ויכתצר פסל לך מן יומה לאנהי קד תקדם יי קראתה פי אלסבת יי ומתי אעדנא קראתה נכון קד אבטלנא מן אלעניינות ואחד והוא לא יסוג.

י.

ס ו א ל²

אדי' אתפק ראש חדש או יריט פי אלסבת הל יקרא אלמפטיר וביום השבת מע ענין היום אם לא.

ט. א) בכ"י א"ס: וסאלו אהל אלימן לרבינו יהושע הנגיד וקאלו אדי'... ב) וקרינא יום אלסבת. ג) אלאחנין. ד) ויבטל. ה) אם נקרא. ו) „ויום אלג' במדבר סיני" ליחא בכ"י א"ס. ז) קרינא. ח) וגיחב ז"ל וקאל אלמשהור ענדנא אן יקרא... ט) פאן כאן פסח אלכמיס. י) לאן. יא) תקדמת קראתה. יב) עד כאן בכ"י ירוש' הווספה בכ"י א"ס. י. א) בכ"י א"ס: וסאלו אהל אלימן לרבינו

ה ת ש ו ב ה

זה תלוי במנהג. מקצת הארצות אצלנו יקראו וביום השבת עם ענין היום ומקצת הארצות לא יקראו אלא ענין היום לא זולת זה. ובהיות שלא נמצא מה שאמרו החכמים בזה דבר, ישאר כל אחד במנהגו ואין משנין מפני המחלוקת.

יא

ש א ל ה'

בתעניות שגורין הצבור מפני הצרות מה יקרא בס"ת בשחרית ובמנחה, משום שאמר ז"ל בהל' תפלה: קורין ברכות וקללות סתם ולא יזכיר להם זמנים ובתעניות אמר אחר חצות היום בשחרית ומנחה ולא הזכיר מה יקרא בשחרית ומנחה.

ה ת ש ו ב ה

יקרא בשחרית ויחל משה כמו בשאר התעניות ולפני המנחה יקרא ברכות וקללות ויפטירו מענין אותה צרה כמו

א ל ג ו'

הדא מתעלק כאלמנה בעץ אלבלאד ענדנא יקרו וביום השבת מע ענין היום נ. ובעץ אלבלאד לא יקרו אלא ענין היום לא גיר ו ומן חית לא נגד לאלחכמים פי דאלך כלאם פאליבקי כל האחד עלי מנהגו ואין משנין מפני המחלוקת.

יא

ס ו א ל'

בתעניות שגורין הצבור מפני הצרות מא יקרא בס"ת בשחרית ובמנחה לאנה קאל ז"ל פי הל' תפלה קאל ב קורין ברכות וקללות סתם ולא ידכר לתא אוקאת ופי תעניות קאל אחר חצות היום בשחרית ומנחה ולם ידכר מא יקרא בשחרית ומנחה.

א ל ג ו'

יקרא פי אלשחרית ויחל משה מתל באקי אלתעניות וקבל אלמנחה יקרי ברכות וקללות ויפטרו מענין אותה

יהושע הנגיד אד"א... (ב) ויחב ז"ל וקאל. (ג) מע ענין היום ליתא בכ"י ירושל. (ד) אלבלאד ליתא שם. (ה) כ"י א"ס: טו. (ו) לא ביר' ליתא בכ"י א"פ. (ז) כ"י א"ס: לו. (ח) שם: טיבקא. (ט) עלי מנהג בלדה. יא. (א) בכ"י א"ס: והכ"א סאלו אהל אלין לרבי יהושע הנגיד ז"ל. (ב) מלת קאל' מותרת. (ג) כ"י א"ס: ובוזב יבגי אן יקרא פי תעניות הצבור בשחרית ויחל... (ד) יקרו.

נרד 619 דף ב 92 עם הכותרת: ושאלו אנשי תימן לרבינו יהושע הנגיד. (2) תה"ג הרכבי סי' ח' = אוצר הגונים מגילה סי' קצ"ד: אנו כך מנהגנו שאחרון קורא בס"ת שני וכו' מ ה ש ב ת ובראשי חדשיכם וכו'. ועי' סדר"ע השלם ח"ב 132 ובאוצר"ג שם סי' רמ"ט ור"ג. (3) כן פסק הרמב"ם בהל' תפלה סי"ג הי"ד. והתימה שרבינו לא הביא את דעת הרמב"ם בזה. (4) פסחים ג' ע"ב.

יא (1) כ"י ירושל' דף רמ"ג א. — כ"י אכסטרד 619 דף 98a, רק לשון התשובה עם הפתיחה: וכן שאלו אנשי תימן לרבי יהושע הנגיד ז"ל הנשיב... (2) פרק י"ג הי"ח. (3) הל' תעניות פ"א הי"ו. (4) בתקופת הגאונים כבר נשתכחה קריאה זו. דעת תשובת רב שר שלום שכ"י שו"ת ששנין בתעניות ברכות וקללות א"ן א"ן ז' כ' ר' ין מתי היו קוראין אותן — אוצר הסוגים מגילה סי' ר"ט ועיי' שם ר"ד ואיך ובס' האשכול רצ"י אלבק ח"א 131 ויתר המקורות

שנתבאר בהל' תעניות. וכן נראה מדברי החכמים וז'ל בגמר מגלה^ה שאלה הברכות והקללות יקראו לפני המנחה ואחריהן ההפטר^ה.

י.ב.

ש א ל ה'

אמר בברכת כהנים מברכין לאחיהם שבדרום ולאחיהם שבצפון. למה דבר במיוחד רק על צפון ודרום מכל הרחות. וכן יתר ההלכה יש בה קשיים משום שאמר ואם נשאר שם י' כהנים יתר על אלו שעלו לדוכן וכבר אמר בתחלת ההלכה בית כנס' שכולה כהנים כולן עולין לדוכן.

ה ת ש ו ב ה

יתכן באחיהם לישראל. ואולם זה שהוכיח במיוחד צפון ודרום מארבע הרחות. הרי מה שנוגע למזרח ומערב. הרי הצד שפונים אליו בתפלה הוא לאחד מהם בארץ ישראל ובבל, והוא מקום מושב רוב ישראל. ואם היה הדוכן במזרח או יברכו לנשים וטף העומדים לפניהם, ואם היה הדוכן במערב יברכו כלפי הצד שבמזרח. משום שהצד שהוא מאחורי הכהנים הוא או מזרח או מערב, עם שבו אינו בכלל הברכה כמו שאמר' עם שאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה ולא נשאר אלא שלצדיהם צפון ודרום. ואם

צרה כמי באן ה פי הל' תעניות וכדאלך יצהר מן כלאם אלחכמים וז'ל פי גמר מגלה אן הרה אלברכות ואלקללות תדאו קבל אלמנחה ובעדה אלחפטר^ה.

י.ב.

ס ו א ל

קאל בברכת כהנים מברכין לאחיהם שבדרום ולאחיהם שבצפון לם כצץ צפון ודרום פקט מן כל אלגהאת וכדי באקי אלה' פיהא אשכאל לאנה קאל ואם נשאר שם י' כהנים יתר על אלו שעלו לדוכן וקד קאל אול אלה' בית הכנס' שכולה כהנים כולן עולין לדוכן.

א ל ג ו'

יעני באחיהם ען ישראל ואמי תכציה צפון ודרום מן אלגהאת ו' פאמי מזרח ומערב פאן אלקבלה לאחדהם בארץ ישראל ובבל הוי אכתר מקאם ישראל פאן כאן אלדוכן במזרח פהם יבארכו לנשים וטף אלדי הם ואקפין קדאמהם ואן כאן אלדוכן במערב. פהם יבארכו אלי' אלגהת אלדי במזרח פאלגהת אלדי כלף אלכהנים אמי מזרח או מערב עם שבה אינו בכלל הברכה כמי קאל עם שאחורי

ש. ט. (5) גמי מגילה ל' ב' מפלגיה דיומא לפניא ריבעא דיומא קרא ומפטרין (6) בכ"י א"פ שם דף 97 כתב ר' סעדיא אלעזרי: הנראה מדברי

רז"ל ומדברי הגאון בהל' תעניות שזו הקריאה אינה בשחרית אלא במנחה שכך אמר ר"ל כפי' ומחצי היום ולערב רביעי היום קורין בברכות וקללות שבתורה ומפטרין בנביא.

(ה) כמא בירך. (ו) יקרו פי ספר תורה קבל מנחה ובעדה אלחפטר^ה.

י.ב. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ג א' — רמ"ג ב'. (2) הל' תפלה (נשיאת כפים) טפ"ו ה"ט. (3) לפנינו: כולם נושאים את כפיהם. (4) ע"י רמב"ם שם סי' ה"ג ותשובות הרמב"ם סי' כ"ו. (5) שם טפ"ו ה"ח. (6) מקור דברי הרמב"ם. לאחיהם שבצפון ולאחיהם שבדרום הוא בירושלמי ברכות פ"ה ה"ד (ט' ח'), ונראה שהרמב"ם גרס שם רק צפון ודרום כמו שגרס גם בעל ההגה בכ"י

היו מקצת הארצות הצד שהם פונים אליו בתפלתם לצפון או לדרום לא יחוש למעוטי¹. ואולם סוף ההלכה פרושו כמו שאומר עכשיו והוא שבית הכנסת שכולו כהנים כולן מברכין ואם היו יותר מ' ישהו עד שיענו אמן והשאר יברכו כמו שאמר אם נשאר שם י'. זהו שנתבאר בגמר שחטה².

יג. שאלה י'

אם היה ביריעה מיריעות ספר תורה נקב או קרע והדביק עליו עור קלף מחוץ בדבק והאם יפסל או לא. ואשר יתפר את הקרע בגב ויחבר עליו העור מחוץ בדבק האם זה מותר או לא³.

תשובה

אם היה זה הנקב או הקרע ביריעה אחרי שכתב, או יתבונן אם היה הנקב או הקרע ביריעה אחרי שכתב בחלל האות או בין השורות או בגליון, או אין צורך בתפירה ולא בדבק. אך אם היה בעצם האות או ביריעה בטרם שיכתוב

הכהנים אינן בכלל הברכה פמא בקי אלא אלרי גאנביהם צפון ודרום ואן כאן בעץ אלבלאד קבלתהם אלי אלצפון או לדרום פלא ילתפת אלי אלאקל ואמי באקי אלה' פשרחה כמי אקול אלאן והו אן בית הכנסת שכולו כהנים כולן מברכין ואן כאנו אכתר מן י' יתאכרו חתי יענו אמן ואלבאקי יבארכו כמי קאל אם נשאר שם י' הדי באן פי גמר שחטה.

יג. סאל א'

אדי כאן בגלד מן גלוד ספר תו' תקב או שק ואלוק עליה גלד מן כארג ב בגרא הל יפסול אם לא וואלי יכייט אלשט באלמתן וילוק עליה אלגלד ג מן כארג בנרא הל יגח דאלך אם לא.

אלג ו' ז

אן כאן הדא אלתקב או אלשק פי אלגלד בעד אן כתב פינצרה אן כאן אלתקב או אלשק פי וסט אלהרף או בין אלסטרו או פי אלהאמש פלא יחתאג לכאטטה ולא לאלואק ואן כאן פי נפט

יג. (א) בכ"י א"פ: וקד סאלו אהל אלינן לרבי יהושע הנגיד א"א... (ב) כארג באלאשראס ונתנה הל יפסול או לא וקד מן יכייט אלשק באלעקב אחלא וילוק עליה אלגלד בעד דאלך לאלתקויה הל דאלך יגונו אם לא. (ג) בכ"י ירוש': אלגיד. (ד) וגונו זל. (ה) אן כאן... פינצרי' ליחא בכ"י ירוש'. (ו) בכ"י ירוש': ואלשט. (ז) שם: אלאצטר.

סיריליא: אית דל"ג אלא לאחתים שבדיום ואחתים שבצפון ותו לא וכו' וכן הגי' במקבילה בירוש' גיטין ס"ה הי"ט ואצל כמה מהראשונים. עי' בציונים של הרא"ם לונן דף נ"ו א'. (ז) ע"ד הכיון בתפילה עי' סודר רס"ג עמ' 5. תשובות הרמב"ם סי' י"ט וכ"א ותשובות ר"א בן הרמב"ם עמ' 64/63 ומנה שצינתי שם בהערות. (8) גמי סוטה ל"ח ב'.

יג. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ג ב' — כ"י אוכטטורד 619 דף ט 116: וכתי' שאלו אנשי תימן לרבי יהושע הנגיד. (2) בדיוק: בעור מערות ס"ה. (3) נוסח השאלה בכ"י א"פ: מחוץ בתוך רב האם יפסול או לא ויש מי שיתסור הקרע האם זה מותר או לא.

לא הותר להדביק עליה דבר אלא יתפור
 מן הגב כמו שאמר ז"ל כל הקרעים אין
 תופרין אותן אלא בגידים, וישתדל שלא
 תהיה הכתיבה על התפר משום שלא
 תקרא היטב.¹

יד.

שאלה'

אמר בפרק י' מהל' תפלין מותר
 לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט, ובפרק ד'
 מהל' יבום [כתב] אסור לכתוב ג' תיבות
 בלא שרטוט על מה נסמך.

התשובה'

יסמך על מה שאמר בהל' תפילין
 משום שהוא מתאים להלכה.

טו.

שאלה'

אמר אשר ברא ששון ושמחה כשחזורו
 עליה לבדה האם היא צריכה ליי גדולים
 ובני חורין או מותר לענות אותה בפתח.

תשובה

צריכה היא ליי כמו ז' ברכות משום
 שהכל נקרא בשם ברכת חתנים ואמר

(4) הל' ס"ח פ"ט ה"טו. (5) ע"י הל' תפילין

פ"א ה"ב.
 יד. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ג ב. — כ"י
 אוכספורד 619 דף ס 138: ושאלו אנשי תימן
 לרבי יהושע הנגיד באותה השאלה והשיבם.
 (2) צ"ל טרק ו' מהל' תפילין (ס"ח) הל' ס"ו.

(3) הל' יבום וחליצה ס"ד הל"ח. (4) התשובה נזכרה בכ"מ הל' ס"ח פ"ו ה"טו: ושאלו זה
 מהגדול רבינו ב"ר י"ה ש"ר ב"ר י"ה ורבינו ר' י"ה ורבינו ר' י"ה ורבינו ר' י"ה
 שכתב רבינו בהלכות תפילין נקטין דווכתא עדימא. בשו"ת רדב"ל ת"ב (לשונות תרמ"ב) סי' אלף
 תרצ"ח (תרמ"ח) כתב: ולא תחוש לדברי האומר שהיא טעות סופר בהלכות ס"ח שהרי ברקנו בכל
 הכפרים הישנים ובכולם הוא כספרים שלנו וכבר ראיתי אחד ממפרשי הרמב"ם ז"ל
 ב"שון ע"ב ונראה שהוא קיטמן והקשה קושיא זו והעלה אותה בצ"ע וכמעט שסגר
 הדלת בפני התשובה. ע"י גם בשו"ת תשב"ץ ח"ג ס' רע"ד ובב"י י"ד ס' רע"ד.
 טו. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ג ב. (2) הל' אישות פ"י ה"ב. (3) שם ה"ה.

אלחרף או פי אלגלד קבל אן יכתב עליה
 פלא יגזו אן ילזק עליה שי" אלא יכייט
 באלעקב ט לקו ז"ל כל הקרעים אין
 תופרין אותן אלא בגידים ויגתהד אן לא
 תכון אלכתאבה עלי אלכ"אטה לאנהא
 מאי תקרא גיידא.

יד.

סואל'

קאל בפרק י' מהל' תפלין מותר
 לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט, ובפרק ד'
 מהל' יבום אסור לכתוב ג' תיבות בלא
 שרטוט על מה נסמך.

אלגו'

יעתמד עלי מא קאל ב בהל' תפילין
 לאנה מואפק אלהלכה ג.

טו.

סואל

קאל אשר ברא ששון ושמחה אד"ל
 אד"ת וחדהא תחתאג יי גדולים ובני חורין
 או יגזו אגאבתה באקל.

אלגו'

תחתאג אלא יי מתל ז' ברכות לאן
 אלכל יתסמי ברכת חתנים וקאל ברכת

(ח) "שי" ליתא שם. (ט) באלמתן. (י) לא
 יד. (א) בכ"י א"פ: ושאלו אהל אלימן לרבי
 יהושע הנגיד בהר"ה אלמטלה ובזבהם עלי אן
 יעתמד... (ב) קאל ההנא פי הל'. (ג) לאלהלכה.

(3) הל' יבום וחליצה ס"ד הל"ח. (4) התשובה נזכרה בכ"מ הל' ס"ח פ"ו ה"טו: ושאלו זה
 מהגדול רבינו ב"ר י"ה ש"ר ב"ר י"ה ורבינו ר' י"ה ורבינו ר' י"ה ורבינו ר' י"ה
 שכתב רבינו בהלכות תפילין נקטין דווכתא עדימא. בשו"ת רדב"ל ת"ב (לשונות תרמ"ב) סי' אלף
 תרצ"ח (תרמ"ח) כתב: ולא תחוש לדברי האומר שהיא טעות סופר בהלכות ס"ח שהרי ברקנו בכל
 הכפרים הישנים ובכולם הוא כספרים שלנו וכבר ראיתי אחד ממפרשי הרמב"ם ז"ל
 ב"שון ע"ב ונראה שהוא קיטמן והקשה קושיא זו והעלה אותה בצ"ע וכמעט שסגר
 הדלת בפני התשובה. ע"י גם בשו"ת תשב"ץ ח"ג ס' רע"ד ובב"י י"ד ס' רע"ד.
 טו. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ג ב. (2) הל' אישות פ"י ה"ב. (3) שם ה"ה.

חננים ב'י' ולם יקול ברכות. פאשר ברא
ששון ושמחה חסמי ברכת חננים ולא
תגאב אלא ב'י'. הכדי אפתי ר' יוסף
הלוי ז"ל.

ברכת חננים ב'י' ולא אמר ברכות. ואשר
ברא ששון ושמחה יקרא בשם ברכת
חננים ולא יאמרו אותה אלא ב'י'. כן פסק
ר' יוסף הלוי ז"ל.

טז

סואל

קאל בפרק ג' מן ברכות הפת שפיתת
אותה פתים ובשלה בקדרה אשטרט *
עליה בשרטין אלא'ל יש בפתיתין כזית
ואלב' או שניכר שהן פת ולא נשתנית
צורתה ומעני אן קו' או ידל אן נגוד
אחד הדין אלשרטין יגני ען אלאכר ויברך
עליה בגרירתה המוציא תם אנה למא
סלכמי קאל אם אין בהן כזית או שעברה
צורת הפת אנתבת פי אלסלב' או ודאלך
ידל עלי תמאם אלשרטין ואן לם יברך
עליהא המוציא אלא בוגוד אחדאה.

טז

שאלה¹

אמר בפרק ג' מברכות? הפת שפיתת
אותה פתים ובשלה בקדרה. התנה עליה
שני תנאים הראשון יש בפתיתין כזית
והשני או שניכר שהן פת ולא נשתנית
צורתה. ומובן שמה שאמר "או" מראה
שאחד משני התנאים האלה יספיק מבלי
השני ויברך עליה בגרירתה המוציא.
אחרי כן בדברו על צד השלילה אמר אם
אין בהן כזית או שעברה צורת הפת,
קבע בשלילה "או", וזה מראה על מלי
שני התנאים ושלא יברך עליה המוציא
אם נמצא רק אחד משני התנאים.

אלגרי

קו' באשרה או שעברה צורת הפת
שרחה אם עברה ויבקי מואפק למא דכרה
באלאל ותוא אם יש בפתיתין כזית אם
עברה צורת הפת מברך בורא מיני
מוזנות וזנא מוגוד דליל באלנץ או מכאן

התשובה³

אמר בפירוש או שעברה צורת הפת
פרושו אם עברה ויהיה מתאים למה
שהזכירו בתחלה והוא אם יש בפתיתין
כזית אם עברה צורת הפת מברך בורא
מיני מוזנות ולנו נמצאת הוכחה בכתוב

טז. (א) בכ"י אשטרט.

(4) ע"י תשובת הר"י כן מנאש שהוכחה בעיטור
ברכת חננים והצ' רמ"י דף ס"ד ג' (ר"ף דף כ"ח ב) וע"י בשטמק כחובות ח' א' (דפ) שפרסבורג
דף מ' ב). — וע"י בתשרי ר"א בן הרמב"ם ס"י פו.
טז. (1) כ"י ירושלם דף רמ"ג ב' — רמ"ז א'.
(2) הלכה ח'. (3) תשובה זו הוכחה בכ"מ הל'
ברכות ס"ג ת"ה ו"ה': ו ה ר י ה ו ש ע מ ב נ י ב נ י ו ש ר ב י ג ו כתב
ואמרו בסוף או שעברה צורת הפת פירושו אם עברה צורת הפת ועם זה יסכים למה שאמר בתחלה
והיא' אם אין בסרויין כזית אם עברה צורת הפת מברך במ"מ ומצינו בכתוב או במקום אם או נדע
כי שור גנא הוא או נדע אליו חטאתו וזה מסכים להלכה דבריטנן אמר רב יוסף וכו'. וכן תבא
בב"י א"ת ס"י קס"ח ד"ה ורמב"ם כתב: ו ת כ מ א' מ כ נ י ב נ י ו ש ר ב י ג ו ר מ ב " מ
הש"ב ש"ש או שעברה צורת הפת פירוש' אם עברה כי כבר נמצא בכתוב או במקום אם או נדע כי
שור גנא הוא או נדע אליו חטאתו, וכן הביא גם בשו"ת רדב"ן הל'ק ששי ס"י שני אלפים קמ"ו:

בתורה או במקום אם באמרו⁴ או נודע כי שוד נגח הוא, או⁵ הודע אליו חטאתו. ואם נפרש או בפירוש זה לא תשאר סתירה ויהיה מתאים להלכה דגרסינו⁶ אמר ר' יוסי⁷ האי תביצא אי⁸ אית ביה פירורין כוית מברך המוציא ואי לא מיני מוונת רב ששת אמר⁹ אפי' פירורין¹⁰ שאין בהן כוית אמר רבא ותוא דאיכא עלהי תורת נהגמא¹¹. וכבר נתברר שמה שאמרו ז"ל "או" מוסב לא על הפתיתין כוית כלל ויש בהן צורת הפת מברך המוציא.

אם פי קו' או נודע כי שוד נגח הוא או הודע אליו חטאתו ואדי שרחנא או הדי אלשרח מא בקי אדן תגאקן ויכון מראפק לאלהל' דגרסינו אמר ר' יוסי דאי חביצא אי אית ביה פירורין כוית מברך המוציא ואי לא מיני מוונת רב ששת אמר אפי' פירורין שאין בהן כוית אמר רבא ותוא דאיכא עלהי תורת נהגמא. פקד באן מא קאלוה ז"ל או ידע לא פי אלפתיתין כוית מגד ויש בהן צורת הפת מברך המוציא.

יג.

ש א ל ה'

אמר בפרק ד' מברכות¹ בירך על התבשיל פטר מעשה קדרה ובאחדות מהנוסחות אמר² לא פטר מעשה קדרה ואין הלכה כבית שמאי³.

יד.

ס ו א ל'

קאל בפרק ד' מן ברכות בירך על התבשיל פטר מעשה קדרה ופי בעץ אלנסך קאל לא פטר מעשה קדרה ואין הל' כבית שמאי.

ה ת ש ו ב ה

פטר מעשה קדרה ותקנו את הנוסח כ"ג⁴.

א ל ג ו'

פטר מעשה קדרה פאצלחו אלנסך

הכדי.

א ח ד מ ב נ י ב נ י ו ש ל ה ר ב ז"ל ש"ב שמה שכחב או שעברה וכר ער או נודע אליו חטאתו. והרב"ז כותב ע"ז: וקשה על זה שלא מצינו לרב שנתא רגיל לכתוב או במקום אם ולישנא דקרא לחוד ותו מה ראה לחקן הסיסא יתקן הרישא ולימא או שניכר צורת הפת היינו אם מיכר צורת הפת. ועי' גם בשו"ת רמב"ם שם (כ"ג) ובשו"ת תמח"ש שם (כ"ג) (4) שפחת (5) לטנינו: רב יוסף. (6) הכי"ם שם גרס בדברי

יג. א) בכ"י ששון: בירך על הפת פטר כל הפסרות וקאל בירך על התבשיל לא פטר מעשה קדרה ופי ש"ה א"ל מ ש נ ה פטר. אצחיה אן אלוי פי אלחבור פטר והכדי אפתי רב"ז י"ה ו ש ע ד"ל וקאל אן אלוי פי אלחבור גלט פי אלנסך.

רב"ז ח"ה (לשוונת הרמב"ם סי' אלף שצ"ג כ"א ז"ר. (5) ויקרא ד' כ"ג כ"ה. (6) ברכות ל"ו ב'. (7) למנינו: רב יוסף. (8) לטנינו: דאית ביה. (9) ע"י ד"ס 205 ארת ה' ע"ז גירסא זו. רבנו: פ ר ו ס ו ת. (11) לטנינו בגמ': תוריתא דנהמא. יג. (1) כ"י ירושלם דף רמ"ד א' — התשובה מכרה בכ"י ששון 827 דף 82, אהל דוד עמ' 542, והר"ד ששון הדפיס את הציטטה במאמרו שבקובץ האנגלי Moses Maimonides Memorial Vol. לונדון 1935, עמ' 223—224 עם תרגום אנגלי של המקור. (2) הלכה ר'. (3) בדפוסים שלששע: ל א פטר. (4) הובא בכ"מ ה' ברכות פ"ד ה"ו: ואז"כ מצאתי בחשוכה ל"ב ב"ג י"ה ו ש ע מ ב נ י ב נ י ו ש ל ה ר מ ב מ ז"ל שכתב ששאלומו שהיה הלוף הנוסחאות בדבר והשיב הנכון בירך על התבשיל פטר מעשה קדרה ולכן תגיהו הנוסחאות כך. (5) משנה ברכות פ"ו מ"ה. ובכ"י המשניות להרמב"ם שם: ואין הלכה כב"ש. (6) בכ"י ששון: וכך מסק רבי יהושע ז"ל ואמר כי בחבור יש טעות בנוסחאות.

יח.

ס ו א ל *

קאל בפרק ז' מנהא אם יש שם יין
אוחז את היין בימינו ב אתה הבשמים
בשמאלו ומברך ברכת המזון ואח"כ
מברך על היין ואח"כ מברך על הבשמים.
הל יבארך עלי אליין ג וישרב אלקות
וירגע יבארך עלי אלבשמים ד כמי דכר
פי ט' ה מן הזה אלמסכתא או יברך על
היין ועל הבשמים ו בעד דאלך ישרב
מתלז אלהבדלה.

יח.

ש א ל ה'

אמר בפרק ז' ממנהא אם יש שם יין
אוחז את היין בימינו ואת הבשמים
בשמאלו ומברך ברכת המזון ואח"כ
מברך על היין ואח"כ מברך על הבשמים.
האם יברך על היין וישתה הכוס וישוב
ויברך על הבשמים כמו שהזכיר בפרק ט'
מאותה מסכתא או יברך על היין ועל
הבשמים ואחר כך ישתה כמו בהבדלה.

א ל ג י''

יברך על היין וישרב ובעד דאלך יברך
על הבשמים ד לאן ליס להם תלאום
לבעצתה בעץ חמי פי אלהבדלה פאוגבו
להא גר ובשמים פלדאלך לא יפסיק
ביניהם ט בשתייה.

ה ת ש ו ב ה

יברך על היין וישתה ואחר כך יברך
על הבשמים משום שאין להם זיקה זה לזה.
ואולם בענין הבדלה הרי הצריכו לה גר
ובשמים ולזאת לא יפסיק ביניהם
בשתייה.⁶

יט.

ס ו א ל *

בפרק ג' מהל' מילה ואבי הבן מברך
ברכה אחרת והי להנכיסו פהל יבארכהא
קבל אלמילה לקו' זל כל המצות מברכין
עליהן קודם לעשייתן תם בעדהא יבארך

יט.

ש א ל ה'

בפרק ג' מהל' מילה ואבי הבן מברך
ברכה אחרת והיא להנכיסו, ועתה האם
יברכנה לפני המילה כפי מה שאמרו ז"ל

יח. (1) כ"י ירושל' דף רמ"ד א. — כ"י
אוקספורד 619 דף ב 186 a 187. הכותרת שם:
שאלו אנשי תימן לרבינו יהושע הנגיד ואמרו
איך דברו אם היה שם יין וכו'. (2) הל' ברכות
פ"ו הי"ד. (3) כלר מהל' ברכות, הלכה ד'.
(4) לפי גוסה כ"י א"ס: ואח"כ ישתה כוס
ההבדלה. (5) ע"י הל' שבת טכ"ט הכ"ד.

יט. (1) כ"י ירושל' דף רמ"ד א. — כ"י
אוקספורד 619 דף א 213: ושאלו אנשי תימן
לרבינו יהושע הנגיד על זה ואמרו האם יברך
להנכיסו לפני המילה בשעה שיביאו את הקטן
או אחרי המילה ומתי יברך שהחיינו. (2) הלכה
א. (3) מסתם ד' ב' ויש"ב.

יח. (א) כ"י א"ס: סאלו אהל אלימן לרבינו
יהושע הנגיד וקאלו כיף קר' אם היה שם יין וכו'.
(ב) כ"י ירוש': בשמאלו, ובגליון: צ"ל בימינו.
(ג) כ"י א"ס: על היין. (ד) שם: על הברושט.
(ה) פי פ"ר ט'. (ו) ועל הברושט. (ז) כעסה.
(ח) וגוב וי"ל יבארך. (ט) כ"י ירוש': ביניהן.
יט. (א) כ"י א"ס: וסאלו אהל אלימן לרבינו
יהושע הנגיד עלי הדיה וקאלו הל' יבארך
להנכיסו קבל אלמילה ענד קדומה באלצגיר או
כעד אלמילה ומתי יבארך שהחיינו. — עכ"ל

כל המצות מברכין עליהן קודם לעשייתן, אחר כך אחריה יברך שהחיינו, אח"כ על המילה ואחרי המילה יאמר אשר קידש ידיד מבטן.

ה ת ש ו ב ה

יברך להכניסו בשעה שמביאים את הקטן לפני המילה כפי שאמרו ז"ל כל המצוות מברכין עליהן קודם לעשייתן, אחר כך אחריה שהחיינו, אח"כ יברך על המילה המוהל ואחר המילה אשר קדש ידיד מבטן, זה הוא המנהג אצלנו ברוב הישובים, ובקצת המקומות יברכו שהחיינו אחרי המילה ואין הקפדה בזה.

ב

לקט שאלות

אמר בפרק ז' מס' זמנים אבל שחל ז' שלו להיות ביו"ט הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד ואמר (פרק י' מהל' אבל) הל ששי שלו להיות בערב הרגל אינו מגלח, וידוע הוא שאם היה ז' שלו ביו"ט כמו שהזכיר בהל' שביתת יו"ט יהיה ששי שלו בערב יו"ט, ואם היה כן הרי כיצד אמר בהל' אבל אינו מגלח. כיצד יש לישב שני הדברים.

(4) התימה שרבינו לא הוליד את תשרי הרמב"ם סי' קי"ט וק"כ בענין זה גם ה"ר אפרים בן הרמב"ם לא ראה כנראה את תשובות אביו הנ"ל, עי' תשרי הרמב"ם עמ' 112 בהערות ויתר המקורות שצינתי שם. — בדבר מנהג מצרים בנה עי' שו"ת מה"ם אלאשקר סי' י"ח, שו"ת דרכי נעם סי' כ"ז ובס' נוה שלום (מנהגי נא אמת) לה"ר חזן דיני מילה סי' י"ב. — ה"ר סעדיה אל עזני כתב בספרו (כ"י א"ם שפ דף 212 b — 213 a): והלמנה הטוב שמברכין אותה קודם המילה וכן הדין נתון שיברך אותה קודם שיכניס הבן למילה. והכמי צרפת א"י שאין מברכין אותה אלא אחר המילה ונותנים טעם לדבריהם שאם יברך אותה קודם המילה שמת ישבר הווג או יארץ קרי ולא יעשה אותו דבר. ועוד יש מי שאמר יצק המילה היא הפדעה לכן מברכין אותה אחר המילה קודם הפדעה. ב' (1) כ"י ירושלים דף רמ"ד א' — רמ"ד ב' — הכותרת מוסבה לסימנים כ—כ"ד. (2) הל' שביתת יו"ט פ"ז הי"ח. (3) צ"ל: וכר.

שהחיינו תם על המילה ובעד אלמילה יגיב אשר קידש ידיד מבטן.

א ל ג ו' ב

בארך להכניסו ענד קדומה באלסגיר נ קבל אלמילה לקו' ז"ל כל המצוות מברכין עליהן קודם לעשייתן. תם בעדהא שהחיינו תם יבארך על המילה המוהל ובעד אלמילה אשר קדש ידיד מבטן ה"א הו אלמנהג ענדנא פי אכ"ר אלדיאר ובעץ מואצע יבארכו שהחיינו בעד אלמילה ולא משאחחא פי דאלך.

ב

לקט מסאל

קאל בפרק ז' מן זמנים אבל שחל ז' שלו להיות ביו"ט הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד וקאל פי אלי' מן הל' אבל חל ששי שלו להיות בערב הרגל אינו מגלח. ומעלום אן א"י כאן ז' שלו ביו"ט כמי דכ"ר פי הל' שביתת יו"ט יכון ששי שלו בערב יו"ט וא"י כאן כדאלך פכ"ף קאל פי הל' אבל אינו מגלח כ"ף יכון אלתופיק בין אלקולין.

השאלה שם. (ב) וגווב ד"ף וקאל יבארך וכר. הפנים כאן לפי נוסח כ"י א"ם. — כ"י ירוש' התשובה מקוצרת וז"ל: הרי אלמנהג ענדנא פי אכ"ר אלדיאר ובעץ אלמועצא יבארכו שהחיינו בעד אלמילה ולא משאחחחא פי דאלך. (ג) צ"ל באלסגיר, כמו בשאלה לפי נוסח כ"י א"ם.

א"ם שפ דף 212 b — 213 a): והלמנה הטוב שמברכין אותה קודם המילה וכן הדין נתון שיברך אותה קודם שיכניס הבן למילה. והכמי צרפת א"י שאין מברכין אותה אלא אחר המילה ונותנים טעם לדבריהם שאם יברך אותה קודם המילה שמת ישבר הווג או יארץ קרי ולא יעשה אותו דבר. ועוד יש מי שאמר יצק המילה היא הפדעה לכן מברכין אותה אחר המילה קודם הפדעה. ב' (1) כ"י ירושלים דף רמ"ד א' — רמ"ד ב' — הכותרת מוסבה לסימנים כ—כ"ד. (2) הל' שביתת יו"ט פ"ז הי"ח. (3) צ"ל: וכר.

אלג'ו'

מעלם אן מן אתפק ז' שלו ביו"ט או ששי שלו בערב יו"ט וליס בין אלקולין תנאקן פאן קו' פי הל' שביתת יו"ט הרי אלו מגלחין במועד יעני בחולו שק מועד ותביין הדי מא קאל ר' פי מסכ' מועד אן חית מא יקול מועד הו חולו של מועד קאל ואלמשנה תסמי חולו של מועד פי כל מרצע. וקו' פי הל' אבל אינו מגלח יעני אינו מגלח בערב יו"ט כמי דאלך צאהר מן סיאקה' אלכלאם הו קו' ואינו מותר לרחוץ ולסוך עד שיכנס יו"ט ארתפעת מנה גזירת ז' ומותר בכל הדברים שאסור בהן האבל בו' הימים ולמי כאן אלתגלחות לא תמכנ ביו"ט פכאן יכטר באלבאל אן יגור לה אן יקדם ויגלח בערב יו"ט משום כבוד יו"ט פנא יעלמנא אן לא יגור דאלך בל יפעל ביו"ט דברים שמותר לעשותן ביו"ט ואלתגלחת אלהי לא תגב' ביו"ט אכרהא לחולו של מועד כמי בין פי הל' שביתת יו"ט.

ה ת ש ו ב ה

ברור הדבר שמי שחל ז' שלו ביו"ט או ששי שלו בערב יו"ט ואין בין שני הדברים סתירה כי מה שאמר בהל' שביתת יו"ט הרי אלו מגלחין במועד כונתו לחולו של מועד ובאר זה מה שאמר ר' במסכת מועד' שבמקום שהוא אומר מועד (הוא) חולו של מועד אמר והמשנה תקרא חולו של מועד בכל מקום. ומה שאמר בהל' אבל אינו מגלח כונתו אינו מגלח בערב יו"ט כמו שנראה מהמשך הדברים והוא אמרו ואינו מותר לרחוץ ולסוך עד שיכנס יו"ט [ואן נתבטלה ממנו גזירת ז' ומותר בכל הדברים שאסור בהן האבל בו' הימים. ובהיות שהתגלחת לא תתכן ביום טוב הוה אמינא שמותר לו שיקדים ויגלח בערב יו"ט משום כבוד יו"ט. לזאת בא ללמדנו שלא הותר זה אלא יעשה ביו"ט דברים שמותר לעשותן ביו"ט והתגלחת שלא הותרה ביו"ט דחה אותה לחולו של מועד כמו שבאר בהל' שביתת יו"ט'.

כא.

קאל ז'ל א פי הל' תמידין ומוספין חטים שירדו בעבים כיה מעני דאלך.

כא.

אמר ו'ל' בהל' תמידין ומוספין חטים שירדו בעבים כיצד מובן זה.

5) כלל מסדר המשנה במסכת מ"ק קורא לחולו של מועד — „מועד". ע"י מיהמ"ש למו"ק ס"א מ"א: והמשנה תקרא מועד מה שאנו קורין חולו של מועד. 6) ע"י ביישוב הסתירה בשו"ת מהרי"ק שורש קניא סק"ד ובשו"ת דרבי"ן ח"ו סי' שני אלפים קס"ד ועוד, ומשי"כ בכ"מ ה' שביתת י"ט שם ובב"י א"ח סי' תקל"א מבלי להזכיר את דברי התשובה שלמנינו.

כא 1) כ"י ירושלים דף רמ"ז ב'. — כ"י ששון 625 דף 64 (האל דוד ע"מ 703), גרס ע"י ר"ד ששון בקובץ Moses Maimonides Memorial Volum לונדון 1935 עמ' 222—223 עם תרגום אנגלי. הכותרת שם: וטרוש אחי הזכיר רבי יהושע ב ש א ו 1. אותה תשובה נזכרה כנראה גם בכ"י שפירא 103 = כ"י אוכספורד 2497, ע"י שטיינשניידר ב"המוכר"י שנה י"ט עמ' 132. 2) ס"ח ה"ב. 3) ע"י מנחות ס"ט ב'.

ה ת ש ו ב ה

בארץ סוריא יבדד הענן בגשם ויקרב
עד לארץ באופן שהיו ראשי ההרים מרום
ממנו וישאר הענן למטה ממנו וישליכו
עליו התבן וחולתו ובשעה שימעט ירד
המטר ויפל אותו הדבר אשר ישליכוהו על
הענן לארץ ואם נגיה שהשליכו על הענן
חטים וירדו אלה החטים עם הגשם. הרי
גפל הספק אצל החכמי' אם זה יקרא לחם
ממשבותיכם אם לא.

כב.

ש א ל ה

אמר ב(פרק א') מהל' מעשר שניי פול
המצרי שהביא שלישי.

ה ת ש ו ב ה

הנכון הוא לשעבר וכך הוא סדר
הדברים והוא אם הביא שלישי לפני ראש
השנה הוא מתעשר לשעבר ואעפ"י
שנלקט לאחר ראש השנה הרי הוא כאלו
הביא שלישי ומתעשר לשעבר.

א ל ג ו ב

פי בלאד אלשאם יתקלג אלסחאב
באלמטר ויקרב מע אלארץ בחית יכון
ספאק אלגבאל אעתלד מנה ויבקי אל-
סחאב דונה וירמון עליה אלתבן וגירה
פענד מא צחל ה ינול אלמטר יסקס דאלך
אלשי אלדי ירמונה עלי אלסחאב אלי
אלארץ פלו פרנגאו אן דמי עלי אלסחאב
קמה ונול דאלך אלקמה מע אלמטר פוקע
אלשך מע אלחכמי' הל יסמי' הדי לחם
ממשבותיכם אם לא.

כב.

ס ו א ל

קאל פי א' מהל' מעשר שני פול
מצרי שהביא שלישי.

א ל ג ו

אלצחיה לשעבר וכדלאלך הו אנתצאם א
אלכלאם ודאלך אדי הביא שלישי לפני
ראש השנה הו מתעשר לשעבר ואעפ"י
שנלקט לאחר ראש השנה פכאנה הביא
שלישי ומתעשר לשעבר.

כף מעני קר ירדו בעבים. (ב) שם: ומעני
אכר דכרה ר ב י ה ו ש ו ע פ י
א ל מ ס א י ל והו הרי קאל - בכ"י שפירא:
ומעני אכר דכרה ר י ה ו ש ע ז ל פ י
א ל מ ס א [ן] ל פליתמם מן מוצעה.
(ג) בכ"י ששון: יתקאל (כבר תקנו ר"ד ששון
במאמר). (ד) אעלא מנה ויבקא (ה) ינחל ינול.
(ו) פרנגאו עונה ידמא עלי דאלך אלסחאב.
(ז) יסמא לחם.
כב. א) = אנתצאם.

(4) כפי' החיבור לר' זכריה הרופא שבכ"י
ששון מובא מקודם פירוש אחר בערבית
וזה תרגומו: פרוש עבים כאן ערבית
משום שאין לחמן טוב. והאמת כי
התבואה הזאת צמחה במדבר. תרגום בעבים
בהרשיא בירמיה (ד' כט) ותרגום ביער בהרשא.
ולא החליט בענינה האם יוכל זה להקרא
מושבותיכם כמו שהוא בתחומי ארץ ישראל
או לא יקרא מושבותיכם כלל. ואין הוא בישוב
שהוא מקום מגורי האנשים ונשל ספק בדעתו.
כב. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ד ב'. (2) הל' י.

כג.

סואל

קאל בהלכות ע"ז טבעת של ע"ז
שנפלה לתוך מאה טבעות ונפלו מהן
שתים לתוך הים הגדול קאל הותרו הכל.

כג.

שאלה

אמר בהלכות ע"ז טבעת של ע"ז
שנפלה לתוך מאה טבעות ונפלו מהן
שתים לתוך הים הגדול, אמר הותרו הכל.

[אלג']

קד תביין פצל הוה אלה' פי אל'
תלמוד הוה קו' ספק ע"ז אסור וספק
ספיקה מותר כיצד כוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות כולן אסורות מפני ששיעורו
בכל שהוי, ואם תאמר הלא לא נתערב בגופן הרי עדיין הוא קבוע וכל הקבוע כמחצה
על מחצה לפיכך אם פירש כוס אחד מן התערובת עדיין כל האוצר אסור והכוס ספק
נתערב הכוס בכוסות אחרים כולן מותרות מפני שהן ספק ספק פירשו שני כוסות מן
האוצר הראשון הואיל ודינו כמחצה על מחצה יראה שהותר האוצר ונאמר ששני הכוסות
שיצאו מחצה למחצה הואיל ולא נתערב אלא כוס אחד כבר יצא הותר כל האוצר עדיין
כל הדבר סתום נלמד מן הטבעות שאם פירשו מהן שתיים לים המלח הותרו הכל שהרי
הותר דבר הקבוע נלמד סתום מן המפורש אם אבדו שני הכוסות הותר שאר האוצר
שאינן כאן קבוע ואם לא אבדו עדיין אני אומר האסור ברוב ודאי השני ספק משום
שנחלקו ונ' אחרי רבים להטות וראיה לדבר זה אם נחלקו הטבעות ארבעים למקום
וששים למקום המ' ספק וס' ודאי לפיכך אם נפלו הארבעים לטבעות אחרות מותרות
לפי ספק ספק הסי' אם נפלו כלן אפי' לאלף כולן אסורות אפילו עד סוף העולם. וכן
באוצר אם נחלקו ואבד חלק המעט הותר הכל ואם נתערב המעט עם אחרות הותרו הכל
שהן ספק ספק ועדיין האסור ברוב וכן עד סוף העולם.

כד.

סואל

קאל בהלכות חמץ ומצה מי שאין לו
מצה משומרת אלא כזית הל הוה אלמצה
אלמשומרת אלמקולה הני חי מתכדה מן
אלבר אלי' הו משומר ענד ישראל משעת

כד.

שאלה'

אמר בהלכות חמץ ומצה מי שאין
לו מצה משומרת אלא כזית האם מצה
משומרת זו שבה מדובר כאן היא לקוחה
מן התבואה שהיא משומרת אצל ישראל

כג. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ד ב—רמיה א'. (2) פרק ו' הל' ד'. (3) ג'פני הגי': שנתערבה
בכמה טבעות. (4) ג'פני הותרו כולן. (5) זבחים ע"ד א'. (6) ברמב"ם שם: מפני שצ"ז
וכל משמשה אסורין בכל שהן. (7) ע"י שו"ח רדב"ן ח"יה (לשונות הרמב"ם) ט"י אלף ת"ו (ג'א).
כד. (1) כ"י ירושלים דף רמ"ה א—רמיה ב. והיא התשובה האחרונה בכ"י זו. (2) פרק

משעת קצירה והיא אותה שיברך עליה על אכילת מצה, ותהיה התבואה המובאה והקטויה מן הגוים מן השוקים שלא ברור אצלנו עליה אלא צורתה תראה שיפל עליה מים שלא הותר לברך עליה והשימור שמדובר בו כאן יש לו מובן אחר ונרצה לדעת מה הוא ואיזה דבר הוא הנקרא מצה שאינה משומרת שעליה אמר כשגומר סעודתו ממצה שאינה משומרת.

ה ת ש ו ב ה

מה שהוא קורא מצה משומרת היא הלקוחה מן התבואה ששמרו עליה מן הזמנים מוזמן קצירתה ואנחנו נעשה שימור נוסף שלא נדוש התבואה עם בהמה מחשש שתבוא עליה צואה או ירד מריחה עליה ורק יקצר בפני ישראל ויחדש במקל במעמד ישראל וישמר במקום משומר מן הבלתי משומר וזה יקרא מצה משומרת. והוא שצריך שיברך עליה על אכילת מצה ויאכל ממנה אפיקומן. וכל מה שירקח באופן אחר מן המבואר יקרא מצה שאינה משומרת. ובשעה שלא ימצא מצה משומרת מותר לו לברך על מצה שאינה משומרת ויאכל ממנה כל הפסח היות ולא נתברר שעל התבואה הזאת נפל עליה מים משום שהעיקר אצלנו אחזיקי איסור לא מחזיקין ועם זה צריך להשתדל בשמור דגן המצה

וי' ה"י י"ג. (3) בכ"י נמצאת כאן הגנה על הגליון בזה"ל: והרי"ב בתשו' מעולת צדיק ח"ב הביא ל' שו"ת זו ולא זכר לשון זה ומתי וכו' עד משומרת ואולי איווה מעתיק הוסיף ל' זה מדעתו. עכ"ל ההגה. — ע"ד ספר מעולת צדיק כ"י זה"ל יחיא צאלה מצנעא ראה משיב הרי"א אלו"ת במחברתו. שריזי תוס' (ירושלים תרצ"ג) עמ' י"ג. (4) תולין ג"ו ב' לפי נוסח כ"ד וכמה ראשונים, על ד"ס שם

קצירה והי יבארך עליה על אכילת מצה ויכון אל"ב אלמגלוב ואלמשתרי מן אלגוים מן אלאסואק אל"ד לים ענדנא בה תחקיק אלא צורתה תדל עלי אן בקע א עליה מא לם ינח אלברכה עליה ואלשימור אלמקולה הני לה מעני אכר פנריד נעלם מא הי ואי שי הו אל"י יסמי' מצה שאינה משומרת אל"י קאל ענהא כשגומר סעודתו ממצה שאי' משומרת.

אלגו'

אל"י יסמי מצה משומרת אלמתכ"ה מן אלבר אל"י אחתרו עליה מן אלמא מן חין חצדה ונחן נעמל אחתראו זאיר אן לם גדום כ אלבר בדאבנה כשיית מן תרות עליה או ינזל לעאב פיהא עליה ואנמי יחצד בפני ישראל כשר וידק באלעצא בחצור אלישדאלי וירפט נ פי מכאן מחתרו מן אלרתה והוא יסמי מצה משומרת הו אל"י ינבגי אן יבארך עליה על אכילת מצה ויכלו מנה אפיקומן, וכל מא יתכ"ד עלי ג"ר ה"ה אלצפה יסמי מצה שאינה משומרת. ומתי לם יגד מצה משומרת ינזו לה אן יבארך עלי מצה שאינה משומרת. ויאכל מנהא טול אלפסח מגד ולם יתחקק דאלך אלבר וקע עליה אלמא לאן אלאלצל ענדנא אחזיקי איסורא לא מחזיקין ומע הדי ינבגי אלאגתהאר פי

כ"ד. (א) צ"ל וקע ולתרגם נפל. בכ"י יקע. (ב) צ"ל נוך. (ג) צ"ל ויחפטי. (ד) במקום ויאכל.

עמ' ע"א ב' אות ה' בלערו. אצור הנאונים פסחים — התשובות סי' קכ"ב — קכ"ד עמ' 46.

שמור דגן המצה לקו' ושמרתם את המצות
שמרה לשם מצה.

כפי שאמרו ושמרתם את המצות שמרוהו
לשם מצה.

כה.

וקד טואל

רבי' יהושע כן בנו
של בן מימון ז"ל ען קו'
ז"ל אבד חי הל' הואי שי כאן לחם או
בקול או גיר דאלך או לא יכון אבר אלא
בשר פקט.

וגו"ב

ז"ל אנה אי שי כאן לחם או מן
אלבקול וקו' אבר מנא.

כה.

וכבר שאלו'

מרבי' יהושע בן בנו
של בן מימון ז"ל על אמרו
ז"ל אבר חי האם הוא איזה דבר שיהיה
בשר או ירקות או זולת זה או לא יהיה
אבר אלא בשר בלבד.

והשיב

ז"ל שהוא איזה דבר שהוא אם בשר
ואם מן הירקות ואמרו אבר — דרך
השאלה.

כו.

פאן קיל

אן קד יוגד פי בעץ אלנסך בזמן
ששלשתן לחים ואפלו מחמת עצמן ופי
נסך לא יוגד ואפלו.
האיצא סאלו בדאלך לרבינו
יהושע הנגיד עלי' אי אלנסכתין
אצח.

כו.

ואם תאמר'

שכבר נמצא באחדות מן הנוסחאות:
בזמן ששלשתן לחים ואפלו מחמת עצמן
ובנוסח אחד לא נמצא ואפלו.
ועוד שאלו בזה לרבינו יהושע
הנגיד איזה משתי הנוסחאות יותר
נכונה.

וגו"ב

ז"ל אן אלאצח קו' בזמן ששלשתן
לחים מחמת עצמן. ואמא ואפלו פתקשט
מן אלנסך פאעלם דאלך. ומענאה אן תכון

והשיב

ז"ל כי הנכון הוא בזמן ששלשתן
לחים מחמת עצמן ואשר ל"ואפלו" הרי
תמחק מן הנוסחא ודע זה. ופרושו שתהא
5) פסחים ל"ח ב' בשני לשון. ועי' באוצה"ג
פסחים שם.

כד. (1) כ"י אכספורד 621 דף 25 a — 25 b.
שבת פ"ג מ"א: דבר חי כגון בשר או ירק.
כה. (1) כ"י אכספורד 621 דף 29.
(2) ברמב"ם הל' שבת מ"ד ה"א. (3) כ"ה תמיד
בכה"י בלי יו"ד. עי' מש"כ ד"ר ב. מ. לויין באוצר הגאונים ראש השנה ע"מ 13 הערה ז'. (4) אכל
לפנינו הרי' ו א פ י ל ה. וכן גרסו גם המפרשים, עי' מי"מ ולח"מ.

רטיבותם עצמית טבעית לא מקריית והיא אשר ירטיבוּם אחרי־היותם יבשה במים.

כ"ז.

ו מ מ ח ה ²

הוא שיסגן בידו או בכף ומעין זה. כמו שאמרנו הוא שייסר את העכור ויעזוב את השאר. זה איננו סגון אמתי ולא זה שנאמר לפניו לכן הוא מותר בשבת אבל הראשון לא הותר. כך דעת ב ע ל א ל מ ר ש ד.

ואולם רבי' יהושע הנגיד ז"ל, והוא הנכון, השיב בענין זה ואמר שבטוי ממחה פרושו ההסרה והנקי זה יחיה בהסרת מה שמלכלך כדכתיב ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת וכמו שאמרו ז"ל: הסיטון מקנה את מדותיו וממחה את משקלותיו. והמטרה כאן נקי המשקין מלכלוכיהן ועכורן ויקרא גם כן משמר נגזר משמרים שהוא שם העכור. ויאמר משמר ר"ל מסיר השמרים.

ואולם תאור המעשה הוא כמו שאתאר והוא כי הסגון שקוראים לו החכמים שימור הוא בשלשה פנים. בשני אופנים אסור ובאופן אחד מותר. ושני האופנים האסורים אחד משניהם להסיר את היין מן השמרים ועושה זה יקרא משמר והוא שישים את היין או זולתו בתוך מסגנת והוא הנקרא משמרת וירד היין הצלול וישאר העכור. וזהו כמו המרקד שירד הקמה וישארו הסובין בנפה. והאופן השני הוא שייסר העכור מן היין או מזולתו מן המשקין בכף

רטובתהם דאיתיה טביעיה לא ערציה והי אלדי ינקוהא בעד יבסה במא.

כ"ח.

ו מ מ ח ה

הו או יצפי בידה או במלעקה ונחו דאלך כמה קלנא והו או ישיל אלעכר ויתרך אלבאקי והדא ליס הו תצפיה חקייה ולא אלדי קיל קבלה לדאלך יגוו פי אלסבת אמא אלאול לא יגוו. הדא ראי צא חב אל מ ר ש ד.

ואמא רבי' יהושע הנגיד ז"ל והו אלאצח גוֹב פי דאלך וקאל אנ לפצה ממחה שרחהא אלמסח ואלתנקיה ואל-תנציף ודאלך יכון באזאלה מא יוסף כדכתיב ומחיתי את ירושלים כאשר ימחה את הצלחת וכמא קאלו ז"ל הסיטון מקנה את מדותיו וממחה את משקלותיו ואלגריץ הנא תנציף אלמשקין מן אוסאכהא ועכרהא ויסמא איצא משמר משתק מן שמרים אלדי הו אסם אלעכר פיקאל משמר אעני מזיל אלשמרים.

חמא צפת אלעמל פהו כמא אצף ודאלך אנ אלתצפיה אלדי יסמונהא אלחכמים שימור עלי תלאתה אנחא: צנפן חראם וצנף חלאל. פאלצנפין אחראם אחדהמא או יואל אליין ען אלשמרים ופאעל הדא יסמא משמר והו או יגעל אליין או גירה פי ראוק והו אלמסמא משמרת פינזל אל-כמר אלצאפי ויבקא אלעכר והדא מזל אלמרקד אלדי ינזל אלדקי ויבקי אלנכאל פי אלמנכלו. ואלצנף אלהאני הו או יזיל אלעכר מן אלכמר או מן גירה מן אלמשקין

כז. (1) כ"י אוכספורד 621 א ד 51 a — 52.
 (2) ה' שבת פ"ח הי"ד. (3) הכונה כנראה לט'
 הערוך ל"י הנזכר ירושלמי הנקרא "אלמשרי",
 ע"י שטיינשניידר Arab. Literat. עמ' 234.
 (4) מ"ב כ"א י"ב (5) משנה ב"ב ה' י" (דף
 פ"ח א') וצ"ל: חגני מקנה וכר.

נקובה או מעין זה וזה נקרא ממחה. ואלה שני האופנים אסור, והאופן המותר הוא הנקרא מסנן ומובנו שיסנן הדבר הצלול שאין בו עכור ומטרתו הוא שיהיה צלול נקי יותר ממה שהייתה. וכבר נתבאר שמעשה הממחה שמרים להפך ממעשה המשמר משום שהמשמר יסיר היין מן השמרים והממחה יוציא את השמרים מן היין ושתי הפעולות חייב עליהן משום בורר או מרקד⁶.

כח.

וכברי

שאלו את רבי' יהושע הנגיד ז"ל בענין דברי רבי' ז"ל בהלכה זו¹ המנער טלית חדשה חייב חטאת. האם זה שאמר חטאת פרוש נוסף או לא משום שאין זה מדרכו ז"ל לומר חייב חטאת².

והשיב

ז"ל שאין לו פרוש נוסף ורק הוספה שלא לצורך היא אחרת העיקרים שקדם לה זהו מה שאינו מוזיק³.

כט.

ומה'

שאמד ז"ל⁴ נותר להציל כל כתבי הקדש וכו'.

כבר שאלו את רבי' יהושע הנגיד ז"ל בדבר הלכה זו ואמרו

(1) ה' שבת פ"א (2) ה' שבת פ"א ה"ה. (3) ע"ה' שבת פ"א (4) ה' שבת פ"א ה"ה. (5) ה' שבת פ"א ה"ה. (6) ה' שבת פ"א ה"ה.

(2) ה' שבת פ"א ה"ג ה"ה כ"ו.

במלעקה מתקבה או נחו דאלך והדא יסמא ממחה. פהיה צנפין חראם. ואלצנף אל-חלאל פהו יסמא מסנן ומענאה או ירוֹק אלשי אלאיק אלדי לים פיה עכר ואנמא יכון גרצה או יכון ראיק צאפי אכתר ממא כאן פקד תביין אן פעל הממחה שמרים עכס פעל המשמר לאן אלמשמר יזיל אליין מן אלשמרים. ואלממחה יכרג אלשמרים מן אליין ואלפעלין חייב עליהן משום בורר או מרקד.

כח.

וקד

סאלו רבי' יהושע הנגיד ז"ל ען קו' רבי' ז"ל פי הדה אלהלכה המנער טלית חדשה חייב חטאת הל קו' חטאת מענא זאיד אם לא לאנה לים לה עאדה ז"ל יקול חייב חטאת.

וגו"ב

ז"ל אנה לים להא מעני זאיד כל הי זיאדה לא יתאנג להא בעד אלאצול אלתי קדמהא והדא מא לא יפסד.

כט.

וקולה

ד"ל מותר להציל כל כתבי הקדש וכו'.

קד סאלו רבי' יהושע הנגיד ז"ל ען הדה אלהלכה וקיל לה כיף קול ען

(6) ע"ה' המשביות שבת פ"א ה"ה. (7) כ"י אוכספורד 621 דף ב' 62. (8) ה"ה' סעודה ארעני מוסף פירוש מר"ה שאילו אמר חייב ותו לא היא חייב מבת מרדות משום שאין זו מלאכה גלויה (9) לכן אמר חייב חטאת לפי הכלל כל דבר שחייבין על דונון סת חייבין על שגגתו חטאת.

כט. (1) כ"י אוכספורד 621 דף א' 165 - 166 b.

לו כיצד הדבר בענין כתבי הקדש אם היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן אפלו היה שם עירוב ובחול מצילין אותן אפלו היה שם עירוב ובחול אסור לקרות בהן אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאיליהן. איך יתישב מה שאמר ובחול אסור לקרות בהן. האין תרגום המקרא ופרושו לשון אחרת. ואילו היה הדבר כך, הרי היתה נאסרת קריאת התרגום והיה צריך להשמידו. וכמו כן אם כתב המקרא בכתב זולת כתב הקדש היתה הקריאה נאסרת בו גם כן והיה צריך לאבדה לפי דברים אלו. וכיצד נקים זה בשעה שאנחנו נמצאין שהמגלה חתב בכל כתב ובכל לשון, וכמו כן ספר תורה התירו לכתבו יוניי וגם כן העיקר אצלנוי כל כתבי הקדש ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד. וברור הוא שהתרגום והביאור הוא פירוש התורה. זה היה נוסח השאלה.

והשיב

ז"ל לא יקראו כתבי הקדש אלא אם היו כמו שניתנו משמים בכתב אשורי ולשון הקדש. ובשעה שיצאו מכלל שני התנאים האלה פסקה מהם הקדושה ועל אחת כמה וכמה ראוי להיות כן בענין פירושיהם אם היו בכתב זולת כתב אשורי ולשון הקדש. ולא הותרה הקריאה בהם אלא בשעת הדחק ואין אנו הייבנים לשמרים. והראיה לזה הוא מה שאמר ז"ל בשבת גמרי פ"ד כל כתבי הקדש אמר ר' יוסי מעשה בר' חלפתא שהלך אצל רבן

כתבי הקדש אם היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר אין מצילין אותן אפלו היה שם עירוב ובחול אסור לקרות בהן אלא מניחן במקום התורף והן מתאבדין מאיליהן. כיף יסתקם קו' ובחול אסור לקרות בהן אליס תרגו' אלמקרא ותפסירה לשון אחרת ולו כאן אלמאר כדאלך לחרמיה א קראה אל- תרגום ולום אתלאפה, וכדאלך אדא כתב אלמקרא בכט גירי כט אלקדש כאנת אל- קראה תחרם פיה איצא וילום אתלאפה מן הודא אלקול. וכיף נעתקד דאלך ונחן נגד אלמגלה תכתב בכל כתב ובכל לשון וכדאלך ספר תורה התירו לכתבו יוני. ואיצא אלמצל ענדנא כל כתבי הקדש ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד ומעולם אן אלתרגו' ואלתפסיר הו פירוש התורה. הודא כאן נץ אסטואל.

וגו' ב

ז"ל לים יסמו כתבי הקדש אלא אדא כאנו כמא אנלוו בכתב אשורי ולשון הקדש ומתי כרגו ען הדה אלשרטין וזלת מנהם אלקדושה ובאלאחורא ואלאגדר שרוחיהם אדא כאנו בניר כתב אשורי ולשון הקדש. ולא ינח אלקראה פיהם אלא עצד אל- צרורה ולא ילומנא חפצהם.

ואלדליל עלי דאלך קו' ז"ל פי שבת גמר פ"ד כל כתבי הקדש אמר ר' יוסי מעשה בר' חלפתא שהלך אצל רבן גמליאל וכו' עד והביאו לפניו ספר איוב תרגו'

(3) מגילה י"ח א. רמב"ם ה' מגילה פרק ב' ה"ג ד"ל (4) ה' תפילין פרק א' ה"ג י"ט. (5) ה' יסודי התורה פרק ו' ה"ג ח"י. (6) בגמ' שבת דף קס"ו א. (7) לפנינו: באבא חלפתא.

כט. א) צ"ל חרמתי בחיו פתוחה גוף שלישי נקבה.

גמליאל וכו' עד הביאו לפניו ספר איוב
 תרגו' ואמר לבנאי שקעו תחת הנדבך.
 תרי למדנו מזה שמותר לאבדן ביד
 וביחוד אחרי שרבו גמליאל עשה כך ולא
 מצאנו מי שחילוק עליו בדבר זה. לזאת
 פסק ז"ל ואמר מנחתן במקום התורף והן
 מתאבדין מאליהן, ואין מתחייב מזה
 שהתירו לקרות במגלה שכתובה בכל
 לשון בדאי ענדי, שלא היא מותר לאבדה
 וכמו כן לא יתחייב מזה שהתירו לכתוב
 ספר תורה יוני שהיא מותר לקרוא בו
 ואסור לאבדו. והנראה לנו כי הדין הזה
 שזכר התלמוד שהיא דין תורה שאמרו
 דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן
 בכתב. ואחרי שהעלו תורה שבעל פה שהוא
 התלמוד חולתו על הכתב אין מניעה
 מלקרוא בתרגום ולא הותר להשמירו. זה
 הוא המוכרע אצלנו בשאלה זו. ורבי ז"ל
 הזכיר דין תורה בלבד¹⁰.

ל.

וכבר שאלו'

אנשי תימן לרבינו יהושע
 הנגיד אליהם ב מצרים
 ואמרו אמר ז"ל היו שלשה כפרים
 משולשים ובין השנים החיצונים מאתים
 שלש ושמונים פחות חומש. (כך הוא)
 בכל הנסחאות. והשובן צריך שיהיה רק
 פחות שלישי, וכיצד יהיה זה.

ואמר לבנאי שקעו תחת הנדבך. מתעלמא
 מן דאלך אן מותר לאבדן ביד וכצומא
 ורבו גמליאל פאעל דאלך ולא וגדנא אחד
 כאלמה עליה. פלדאלך קטע ז"ל וקאל
 מניתן במקום התורף והן מתאבדין מאליהן
 ולא ילום מן כונהם התירו לקרות במגלה
 שכתובה בכל לשון בדאי ענדי. אן לא
 יגו אתלאפהא וכדאלך גא ילום מן כונהם
 התירו לכתוב ספר תורה יוני אן יגו
 אן יקרא פיה ולא יגו אתלאפה. האלדי
 יצחר לנא אן הוא אלחכם אלדי דכר אל-
 תלמוד הו דין תורה אלדי קאלו דברים
 שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב.
 ובעד אן זעוו תורה שבעל פה אלדי הו
 אלתלמוד יגירה פי אלכתב לא ימנע אל-
 קראה פי אלתרגו' ולא יגו אתלאפה
 הוא יתרגו ענדנא פי הוא אלמסאלה.
 ורבי ז"ל אנמא דכר דין תורה חסב.

ל.

וקד סאלו

אהל אלימן לרבינו יהושע
 הנגיד אלדי כאן פי מצר
 וסאלו קאל ז"ל היו שלשה כפרים
 משולשים ובין השנים החיצונים מאתים
 שלש ושמונים פחות חומש פי גמיע אלנסך
 ואלתסאב יוגב אנמא יכן פחות שלישי
 פכיף יכן דאלך.

(8) רמב"ם ה' מגילה פ"ב הל' ג' וד'. (9) גטין ס' ב'. (10) הר' סעדיה אלעדני מוסיף:
 וקאל גירה (ואמר וזלת זה) ובחול אסור לקרות בהן, יתחייב מזה המאמר שאסור לקרות בפירושי
 התורה שהם בלשון ערב או בלשון תרגו'. ואפשר להשיב שפירוש התורה אינו התורה עצמה
 שהמפרש מוסיף ונודע בפירושו כדי לבאר העניין וחכמי לא אסרו אלא הקריאה בכתב הקדש עצמן
 שהן בלשון אחרת או בכתב אחר.
 ל. (1) כ"י אוכספורד 621 דף 197 b—197.

(2) הל' שבת פרק כ"ח ה"ה. (3) צ"ל משולשים

וגוֹב

ז"ל וקאל אלנסך אלדי ענדכם גיר
 צחיחה בל אלצחיח פחות שלישי. פאצלחו
 אלנסך עלי דאלך פאן כל מא ננקלה אנ-
 מאהו מן נסכה אל אצל
 אלדי בכט אלמצנף ז"ל.

לא.

קד סאלו

רבינו יהושע הנגיד
 ע"ה וקאלו לה הל יגאב שהחינו פי
 לילה כל יום טוב שני מתלמא יגאב בלילי
 יום טוב ראשון או אנאבתה בראשון תגני
 מתל סאיר אלאשיא אלתי הי מזמן לזמן
 אלדי יגאב עליהא שהחינו מרה ואחדה
 פקט.

וגוֹב

ז"ל נעם יבארך שהחינו תאני לילה
 מתל אויל לילה כמה קאל ז"ל פי אכר הלי
 חמץ ומצה. וסואל רבינו זק"ל
 הדה אלמסאלה וגוֹב ענהא בהרא
 אלנץ כל לילה יבארך שהחינו פי אללילה
 אלאלילי יבארך פי אלהגניה וזו פי שני
 ימים טובים שלדאש השנה והכדא סאן
 יפעל גמיע חכמי מערב.

לב

קאל

וכין בשר חיה ועוף בין בחלב בהמה

והשיב

ז"ל ואמר הנוסחאות שאצלכם אינן
 נכונות אבל הנכון הוא פחות שלישי. ותקנו
 הגירסא כד' משום שכל מה שנעתיקהו הוא
 רק מן הנוסח המקורי
 שהוא בכתב המחבר ז"ל.

לא.

כבר שאלו

את רבינו יהושע הנגיד
 ע"ה האמרו לו האם יאמר שהחינו בליל
 כל יום טוב שני כמו שאמר בלילי יום-
 טוב ראשון או אמירתה בראשון תספיק
 כמו כל הדכרים שהם מזמן לזמן שצריך
 לברך עליהם שהחינו רק פעם אחת
 בלבד.

והשיב

ז"ל כן יברך שהחינו בליל שני כמו
 בליל ראשון כמו שאמר ז"ל בסוף הלי
 חמץ ומצה. ונשאל רבינו
 זק"ל שאלה זו והשיב עליה
 בנוסח זה; כל לילה שמברך שהחינו
 בליל ראשון יברך בשני ואמילו שני ימים
 טובים שלדאש השנה וכך עושים כל
 חכמי מערב.

לב.

אמרי

וכן בשר חיה ועוף בין בחלב בהמה

וכו'. (4) בכ"י פחות חומש — הקו לסימן מחיקה. (5) כ"ה גם לפנינו: פחות שלישי.

(6) ע"י במבוא. (1) כ"י אוכסטרד 621 דף ב 210. (2) השאלה מוסבה לה"י שבת פרק כ"ט הכ"ג. (3) ס"ח ה"א. (4) דרמב"ם. התשובה נמצאת בתשובות הרמב"ם סי' ע"ב. (5) ע"י המקורות

שצינתי בתשובות הרמב"ם שם. (1) כ"י ששון 625 דף 18. ודפס ע"י ר"ד ששון בקובץ Moses Maimonides Memor. Vol. לונדון 1935 עמ' 221 עם תרגום אנגלי.

בין בחלב חיה אינו אסור באכילה מן התורה לפי כך מותר לבשלו. ואמר ב(פרק) שני מהל' ממרים מפי השמועה למדו שזה הכת' אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה. הרי ברורה סתירה.

בין בחלב חיה אינו אסור באכילה מן התורה לפי כך מותר לבשלו וקאל פי האני הל' ממרים מפי השמועה למדו שזה הכת' אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה בין בשר חיה צח תנאקן.

הת שובה'

כבר רבי' יהושע שזקנו רבי' משה בן מנחם השיב על זה ואמר ששיגאה היא בנוסח ובספרים המוגהים מפי השמועה למדו שזה הכת' אסר לבשל ולאכול בין בשר השור בין בשר השה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התו'.

אלגואב

אן קדא רבי' יהושע אלי גי' רבי' משה בן מימון אנאב עלי דאלך וקאל ב אן הדי גלט פי אלנסך ופי אלכתב אלמחקקה מפי השמועה למדו שזה הכת' אסר לבשל ולאכול בין בשר השור בין בשר השה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התר'.

לג.

אמר'

ולמה מקדשין בבית הכנסת מפני האורחין. כיצד הוא קידוש זה.

לג.

קאל

ולמה מקדשין בבית הכנסת מפני האורחין כף הוא אלקידוש.

הת שובה

כבר שאלו את ר' יהושע

אלגואב

קד סאל ר' יהושע אלי

(2) ה' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד. (3) פ"ב ה"ט. 4) תשובה לו הביאה הבי' בשו"ת אבקת רוכל מ' ל"ח וז"ל: ועל הספק השני בסתירת הלכות ממרים פ"ב להלכות מאכלות אסורות פ"ט בבשר חיה י ה ו ש ע ש ה י ה מ ב נ י ב נ י ו בתלב הגה שאלה ונשאלה מרבינו יהושע ש"ס ה"ר מ"ב ז"ל להשיב וז"ל הנסחא שלהם כהל' ממרים אינו אמיתית וזה לשון ההלכה מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר השור בין בשר השה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה. עכ"ל. (5) באבקת רוכל נוסף כאן: ולאכול בשר בח"ב. (6) ע"ג כ"מ ד' ממרים שם שנזחק לתרץ את הגרסא שלפנינו. וע"י בשו"ת רדב"ז ח"ה (לשונות הרמב"ם) ס"י אף שפ"ב (ח' וט') ושם חז"י ס"י שני אלפים קמ"א שכתם שם כי "קושיא קדומה היא".

לב. א) ר"ד ששון מוסיף: [קאל]. אמנם השמוש "קד" לא ישר לפני הפעל נמצא גם בתשובות ר' אברהם בן הרמב"ם. (ב) בכ"י יקאל. התיקון מר"ד ששון.

לג. (1) כ"י ששון 827 דף 99 (אהל דוד עמ' 542). נדפס ע"י ר"ד ששון בקובץ הגי' (לעיל ס' ל"ב הערה 1) עמ' 225 - 226 עם תרגום אנגלי. (2) ה"ל שבת פרק כ"ט ה"ה.

שזקנו רבי' ז"ל ואמר אם היה המנהג אצלם
יקדשו בבית הכנסת מפני האורחים.

גדה רבי' ז"ל וקאל א אן כאנה אלעאדה
ענדתם יקדשו בבית הכנסת מפני
האורחים.

לד.

ור' יהושע'

ה נ ג י ד זצ"ל אמר כי חסרון
זה (פרוש) שיצטמק ממנה מקום או
שייבש. וכן נתן את הדוגמא המצינית
לפי כך אם יבש ממנה כל שהוא.
ואצלי (ברור)³ כי האמת שאם נפסד מגופה
מה שהיא טרפה לפי מה שאר רבינו ז"ל
ב פ ר ו ש ח ו ל י י.

לד.

ור' יהושע

ה נ ג י ד זצ"ל קאל אן הדי אלנקן אן
יצמר מנהא מכאן או יגף וכדי אעטא אל-
מתאל אלעיינה לפי כך אם יבש ממנה כל
שהוא. וענדי אן אלחק אנה אדי זאל מן
גרמאה בעץ שי אנהא טרפה עלי מא ביין
רבינו ז"ל פי ש ר ח ח ו ל י י.

לה.

האומר

אנסתי או פתיתי בתו של פלוני אינו משלם קנס אבל משלם בשת ופגם
וצער בהודאת פיו. יש לתמוה על זה שהרי כתב בפרק ה' מהלכות חובלי שאם הודה
מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער.

והנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו
נשאל על זה והשיב משפט הצער בערה אינו כמו משפטו בנחבל לפי שבנערה
ענין נוסף והוא הפגם והפגם ישלם אותו על פי עצמו ושמו משפט הצער כמו
הפגם לאומרם בשבועותי אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי
משביעך אני ואמר אמן חייב רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו
אע"פ שאינו משלם קנס עפ"י עצמו משלם ברשת ופגם עפ"י עצמו. ואילו לא יתחייב
לשלם צער עפ"י עצמו היו חכמים אומרים לרבי שמעון אע"פ שאינו משלם קנס וצער
על פי עצמו ואין לומר אילו היה מתחייב לשלם צער על פי עצמו היו אומרים משלם
בשת ופגם וצער עפ"י עצמו לפי שתחלת המשנה אנסת ופיתית והשיבוהו בענין שהוא
כולל לאונס ולמפתה והוא בשת ופגם לבד עכ"ל.

לג. א ר"ד ששון תיקן: קאל.

3 בתשובות הרמב"ם סי' ל"ו כתב: תיקנו קדוש
בבית הכנסת מפני האורחים ויתחייב בכל בתי

כנסיות אפי' שלא היו שם אורחים. אבל בתדושי הרמב"ם קובץ ל"פסא ח"א דף ג"ג ב' פסק שאם
אין שם אדם אוכל כבהכ"נ או היא ברכה לבטלה.

לד. (1) כ"י ששון עמ' 240 — 241 (אהל דוד עמ' 541). (2) מוסב על ה' שחיטה פ"ח
ד"ז: לפיכך אם נמצא ממנה מקום יבש עד שיסרך בצפורן הרי זו כחסר וטריטה ואמילו היה כל שהוא.

(3) הוספה של המבאר. (4) ע"י פי' המשניות וזלץ פ"ג מ"א: והם חסר מגוף הריאה
כל שהוא טרפה.

לד. (1) כסף משנה הל' נערה בתולה פ"ב הל' י"ב. (2) הל' ו', בולייכא עדים. (3) דף ל"ו
ב'. (4) ע"י שרית רדב"ו ח"א סי' י"ט.